

2.74 t

సామెతలు

భూతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్యాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 14

రాజమహేంద్రవరము 16-1-1991, 1-2-1991

సంచికలు 2, 3

—* ఈ సంచికలో రచయితలు *—

1] శ్రీ పోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి	7] శ్రీ టి. రంగస్వామి
2] డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ	8] డా॥ రామడుగు వెంకటేశ్వరశర్మ
3] శ్రీ ధూర్జటి వేంకటబాలాజి	9] శ్రీ కనపర్తి రామచంద్రాచార్యులు
4] శ్రీ దేవరకొండ గంగాధర రామారావు	10] డా॥ చేరెడ్డి మస్తాన్ రెడ్డి
5] డా॥ వి. సిమ్మన్న	11] శ్రీ చల్లా శ్రీరామచంద్రమూర్తి
6] శ్రీ గారీభట్ల రఘురామశర్మ అవధాని	

వచ్చే సంచికలోకి ఏరిన ముత్యాలు :

1) ద్విపద వాఙ్మయము	7) అసంపూర్ణ తైలవర్ణ చిత్రం (కవిత)
2) అన్నమయ్య భక్తితత్వము-ఒక పరిశీలన	8) శ్రీ తిరుపతి వేంకటకవుల ప్రశంస (కవిత)
3) కృష్ణగీతికలు (కవిత)	9) జాతీయ సమైక్యతాప్రబోధం (కవిత)
4) ఆకలి (కవిత)	10) వన్నయ కవిత్యము-సంబోధనాచిత్తము
5) అయ్యలరాజు రామభద్రకవి	11) చాటుకవితా సౌందర్యము
రామాభ్యుదయంలో కృష్ణాభ్యుదయం	12) విశాఖపట్టణ దేవాలయములు-వాటి విశిష్టత
6) తెలుగు దంతుల వాఙ్మయ సూచిక	

— సంపాదకుని మాట —

శాంతియుత సహజీవనం అనే మాటలు కేవలం ఉపన్యాసాలకూ వ్రాతలకూ, మాత్రమే పరిమితమై పోయినవి అని ప్రస్తుత పరిస్థితులు ఋజువు చేస్తున్నాయి. ఎక్కడ చూసినా కులం పేరుతో సంఘాలు, మతం పేరుతో సంఘాలు కోకొల్లలుగా ఏర్పడుతూ ఆర్భాటాలు బరుగుతున్నపుడు సహజీవన విధానానికి మనం చేస్తున్న ప్రయత్నం ఏమిటి? చదువులలో ఉద్యోగాలలో ఆఖరికి మంత్రివర్గం ఏర్పాటులకు పైతం కులం, మతం ప్రాతిపదికగా తీసుకుంటున్నప్పుడు కులాలకు, మతాలకు అతీతంగా మానవ శ్రేయస్సుకోసం మనం పాటుపడుతున్న దేమిటి? ఎక్కడికక్కడ ఏదో ఒక పేరుతో సంక్షోభం చెలరేగుతుంటే నాయకులేం చేస్తున్నారు? మనం మార్క్సిజ్ మాటలు, వ్రాసే వ్రాతలూ అంతా బూటకమేనా? మనం మన రాష్ట్రంలో, మన దేశంలో, సాధించలేని శాంతియుత సహజీవనాన్ని ప్రపంచంలో సాధించగలమా? ఓట్లకోసం, ప్రభుత్వ రాబడికోసం మనం అనుసరిస్తున్నవిధానాలు నిజంగా స్వచ్ఛమైన జీవితానికి మార్గదర్శకములా? మనం చదువుకున్న చదువు, మనం నేర్చుకున్న నాగరికత భస్మాసుర హస్తంలా మన వినాశనానికే దారి తీయకముందే మనం మేల్కొనడం మంచిది. అస్థిరమైన పరమాణు కేంద్రకం ప్రమాదభరితమైన రేడియో ధార్మిక కిరణాల్ని ఎలా వెదజల్లుతుందో అస్థిరమైన ప్రభుత్వం, అస్థిరమైన సామాజిక పరిస్థితులు, అస్థిరమైన మానవుని మేధస్సు కూడా అంతే ప్రమాదభరితమైనవి. ఈ విషయం కాలాతీతంకాకుండా ప్రజలందరూ ఎంత త్వరగా గుర్తిస్తే అంత మంచిది.

— సంపాదకుడు

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

1. రాధికా సాంత్వనంలోని శబ్ద సౌందర్యం

—శ్రీ పోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి, M. A., M. Phil.,

ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్రలో దక్షిణాంధ్ర యుగం (క్రీ. శ. 1600-1775) ఒక రస ప్రస్థానం. సాహితీ భారతి అనేక విమర్శనమైన సాగసులను సంతరించుకొన్న స్వర్ణయుగమది. ప్రతి పద్యంలోనూ ఏదో చమత్కారాన్ని స్థగితం చేయగలిగిన కవి శిల్పులు ఆకాలంలో నివసించారు. కవులతోబాటుగా కవయిత్రు లనేకులు సాహితీ రంగస్థలం మీద తిళుక్కున మెరిసి, రసవత్కృతులను రచించి వన్నె కెక్కిారు, వారిలో ముద్దు పళని ఒకరే.

ముద్దుపళని క్రీ.శ. 1739 నుండి 1762 వరకు తంజావూరును పరిపాలించిన మహారాష్ట్ర మహీపతి ప్రతాపసింహుని ఆస్థాన కవయిత్రు. చిన్నికృష్ణుని భక్తురాలైన ఆమె 'రాధికాసాంత్వన' మనే పేరుతో ఒక శృంగార ప్రబంధాన్ని రచించి, శృంగార రస సర్వస్వమైన ఆ కృష్ణుడికే అంకిత మిచ్చింది. తెలుగు సాహిత్యంలో వెలిసిన 'సాంత్వన కావ్యా'లలో అగ్రగణ్యమైన ఈ రాధికా

సాంత్వనం లోని శబ్దసౌందర్యాన్ని పరామర్శించటం ఈ వ్యాసానికి లక్ష్యం.

* * * *

'లలిత గుణపేటి శ్రీ ముద్దుపళని బోటి' (అవ. 11), "మూత్యాలు కన్న మేటి/ప్రబల గుణపేటి శ్రీ ముద్దుపళని బోటి' (అవ. 32) అంటూ అంత్యానుప్రాసలో తనను గుఱించి పరిచయంచేసుకొన్న ముద్దుపళని తన పెంపుడు నాయనమ్మ తంజనాయకిని—

తత గుగుణ పేటి దివ్యసౌందర్యవాటి
యితను మద ఘోటి తంజనాయకి

వధూటి (అవ. 0)

అంటూనూ, తన మేనల్లి ముద్దు తంజనాయకిని -

అన్నిటను జాణ సకల విద్యాప్రవీణ
మేటి మరు దంతి యుంతుల మేలు బంతి
వారి గుణ ముద్దు తంజనాయకి మిటారి
(అవ. 23)

అంటూనూ అంత్యానుప్రాసలోనే పరిచయం చేసింది. అట్లాగే తమ ఏలిక ప్రతాపసింహుడిని 'ప్ర/తాపసింహేంద్ర

హళి ప్రతాపహేళి' (అవ. 14) అని, రాధికా సాంత్వనప్రబంధ నాయకదూ, ఇంటింటి చంద్రుడైన శ్రీకృష్ణుడి ప్రాణాధిక నాయక రాధికను -

శే. .... .. కోటి

యన్నువుల మిన్న నందునికన్నఁ జిన్న
వారి ధర వడి రాధికా కీరవాణి
ప్రబలును జెలంగ వారి ప్రాణప్రద
మనంగ (1-9)

అనీ అంత్యానుప్రాసలోనే పరిచయం చేసింది.

ముద్దుపళని ముద్దు తంజనాయకి
వమాత్తెయైన రామామణి ఘనతను-

శే. చెలఁగు కలిమియుఁ జెలిమియుఁ
జెలివి గలిగి

కళయుఁ జెలువనూ తళువను
బెళువ నళువ

చెలువు గులికెడు వలపుల
సాలపు మిగుల

మిగులు రామావధూటియన్
సుగుణ పేటి. (అవ. 26)

అంటూ వృత్తను ప్రాసలో అభివర్ణించింది.

శ్రీకృష్ణుడికి దూర్గమైన రాధ అతని దివ్యమోహనతనూ సౌందర్యాన్ని మాటి మాటికి గుర్తు తేచ్చుకొంటూ, వివాహాపాన్ని పొందుతున్న సమయంలో నూర్యాస్త మయమైంది. చంద్రోదయమైంది. తన విరహాన్ని ద్విగుణీకృతం చేస్తున్న ఆ నిశాచరాగ్రణిని, మన్మథుడిని మరిపరి విధాలుగా నిందించింది. తర్వాత అదే కార్యక్రమంలో ప్రవర్తించుకున్న మలయా నియతిని '...పవనా! పవనా యుడఁ జేయ నాయమా?' (2-98) అంటూ ఛేదానుప్రాసలో అందంగా మందలించింది.

అత్తగారి ఊళ్ళో శృంగారవనిలో కూర్చొని ఉన్న శ్రీకృష్ణుడు రాధతో తనకు గల పూర్వానుభవాలను గుర్తు చేసుకొంటూ, ఆమెను తనకు దూరించేసిన విధాత దుర్బుధుని, తనను రాధతో బాటుగా నిద్రకుగూడా దూరించేసిన మన్మథుడిని నిందించి, 'దానికి సాటి జగానఁ గాన' (3-187)నంటూ ఛేదానుప్రాసలోనే నిర్ధారించుకొని బాధ పడ్డాడు.

అత్తగారింటి నుండి తిరిగి వచ్చిన యదురాజువారి ఆర్థరాత్రి సమయంలో రాధామందిరానికి వెళ్ళి, కోపంతో సరోజరిపూపలవేసి శయ్యమీద పడుకొని వున్న రాధనుచేరి, అనేక విధాలుగా అనునయించి, "మారుడు చూడ నా వర కమారుడు" (4-64) చంద్రుడు నాకు బావ ముడి. వీరందఱు నన్నేమి చేయగలరు? ఎనప్పటికీ ఒక వేళ వారింతట వారే నా ప్రాణాల నడిగినట్లయితే, తిప్పకుండా ఇస్తానని యమకంలో బింకంగా మాట్లాడాడు.

శృంగార శేఖరుడు శ్రీకృష్ణుడు పడక టింట్లో ఇళాదేవి సిగ్గునుపోగొట్టటానికి ప్రయత్నిస్తూ, యమకంలోనే, 'మాటు కేఁగఁ నా యాన మందయాన' (1-78) అన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడి మేనమామ కంభకుడు తన ఓమార్తె ఇళను కృష్ణసమేతంగా తమ యింటికి తీసుకొని వెళ్ళాడు. ఇక్కడ కృష్ణ విరహంతో బాధపడు తున్న రాధ -

క. తమ్ములు శౌరి శ్రీ పా

దమ్ములు మోదమ్ము లొదవుఁ

దమ్ముల నెల్లన్

దమ్ముల నం దప నులి నా

దమ్ములు వేదమ్ములు నిఁదమ్ములు

నలుపున్. (2-25)

అంటూ మోధవుని పాదాలను యమకం లో స్మరించింది.

తన చెల్లెలు ముద్దులక్ష్మి సౌందర్య విశేషాన్ని ముద్దుపళని ఒక ముక్తిపద గ్రస్తంలో వర్ణించింది.

ఉ. వున్నను చందమామ కెనఁ

పోలు ముఖంబు, ముఖాను

దూపమా

తిన్నని పల్కు, పల్కులను

దేతిన సద్దను, సద్దనూ రసో

త్పన్నపుఁ జూపు, చూపున ధ్రు

వంబగు నీవియు సొమ్ము లొచు మే

న న్నలు వొంద నొప్పు నర

నాధుఁ మెచ్చఁగ ముద్దు

లక్ష్మీయున్. (అన. 34)

రాధ శ్రీకృష్ణుని సౌందర్యాన్ని మనస్సులో-

తే. కావి గాదది విడికెంపు దీవి గాని

దీవి గాదది యమృతంపు బావి గాని

బావి గాదది కపురంపుఁ దావిగాని

తావి గాదది శౌరి కమ్మవి గాని.

(2-42)

తే. ఇరులు గావని నీలంపు నరులు గాని
నరులు గావని మగ తేఁటి

గఱులు గాని

గఱులు గావని మగ తేఁరు

యెరులు గాని

యెరులు గావని శౌరి

ముగగురులుగాని. (2-54)

అంటూ ముక్తిపదగ్రస్తంలోనే మననం చేసుకొన్నది. అదే విధంగా ముద్దుపళని 'యమానా తీ విహార' (1-109), 'ధీరాళి మనోద్ధారా' (1-110) అనే ప్రథమాశ్వాసాంత పద్యాలను గూడా ముక్తిపదగ్రస్తాలంకృతం చేసింది.

ముద్దుపళని శ్రేష్ఠలైవాడలోని శ్రీకృష్ణ దేవుని దివ్యసౌందర్యాన్ని శబ్ద సౌందర్యం లో నోడించి అభివర్ణించిన తీరు ప్రశంస నీయమైంది.

సీ. సవరంపు పరువంపు సవరంపు

రుచినింపు

నెఱసొంపుగల జంపు కరులతోడ,

నలువొందు నెలలందుఁ గళలెందుఁ

దగఁ జెందు

నొగ విందు జిగిఁ జెందు

మొగము తోడ,

నును దమ్ములను దిమ్ములను నిమ్ము

లనయమ్ము

గను నొమ్ము నీరిగమ్ము

కనుల తోడ.

నొగిఁ బ్రబ్బు జిగి రబ్బు నగు మబ్బు

బిగి నుబ్బు

లను ద్రొబ్బు గన నబ్బు

తనువు తోడ

తే. ... .. (1-8)

దక్షిణనాయకాధ్యక్షుడైన శ్రీకృష్ణుడు ముగ్ధయైన ఇళాదేవిని అనంగ క్రీడలో చొక్కింప జేసే సందర్భంలో ముద్దు పళని విందుపూర్వక తకారావృత్తితో

వ్రాసిన ఈ పద్యం శృంగార భరితంగా వున్నది.

ఉ. ముద్దులఁ బెట్టు కొంత, జిగి
మోము గదింపుల వింత,
మోహపున్

సుద్దులచే రదంత, తెలి
చూపుల నంత, విరాళి చేతలం
బద్దుల నుంత, పావురపుఁ
బల్కులు పల్కక లంత, నిన్దు పొ
దిద్దు మురారి నారి నటు
తెప్పనఁ బ్రేమిని మోవి
యానుచున్ . (1-83)

రాధ చంద్రానుల నుపాలంభించి,
తన ప్రక్కనే ఉన్న చెలిక తెనో తన
దీన స్థితిని గుఱించి చెబుతూ-

ఉ. ఎంత విలాస మెంత సొగ
సెంత వదాన్యత యెంత రాజసం
బెంద యుయార మెంత కళ
యెంత గంభీరత యెంత యారజం
బెంత వినోద మెంత నయ
మెంత మనోజ్ఞత యెంత తీవి నా
యంతటి మంద భాగ్య కీఠ
నంతటి చక్కని దేవుఁ డబ్బునే?
(2-112)

అన్నది. ఈ పద్యంలో గూడా ముద్దు పదాల బిందు పూర్వక తీకారానికి పునః పునరావృత్తిని కల్పించి, శ్రుతి హిత తత్వాన్ని సాధించింది.

రాధ కృష్ణవిరహంలో చంద్ర మన్మథ మలయానిల కుకాదుల నుపాలంభిస్తున్న సందర్భంలో మన్మథుడు శుమ్మదల నారిని '... ఖంగు ఖడీలు ఖచిక్కరిం' (1-102) గని మోగతుండగా తోరి తోలల నామెపై ప్రయోగించాడు. ఇందులోని ధ్వన్యనుకరణ శబ్దాలు ఈ పద్యాన్ని అందగింప జేస్తున్నాయి.

చతుర్థాశ్వాసంలో రాధ యింటికి వచ్చిన కృష్ణుడితో ఆమె చెలికతలు

వ్రాసిన సాహిత్యామృతం-6 :

2. ఎర్రన సూక్తి వైచిత్ర

—డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ

సంస్కృత భారతాన్ని తెలిగించిన కవిత్వయంతో ఎర్రాప్రెగడ ఒక స్వతంత్ర శృక్తిశ్వాసం గలవాడే అయినా, ఆరణ్యపర్వశేషాన్ని పూర్తిచేయడంలో మాత్రం నన్నయనీ తిక్కననీ అనుసరిస్తూ వారిద్దరి మధ్యా రచనాశిల్పపు వంతెన వేశాడు.

ఆరణ్యపర్వ సప్తమాశ్వాసం చివర్లో ఏమంటాడంటే ఎర్రన గారు; 'ధర్మైక తత్త్వాత్మ దైరవాన్యండు సకల లోకైక విదితుడయిన నన్నయభట్టు మహా

కవీంద్రు సరస సారస్వతాంశ ప్రకస్తి' తన్ను చెందిందనీ 'సాధుజనహర్షసిద్ధి' కోసం (తాను) రచించాడనీ అంటాడు. ఇలా ప్రథమపురుషలో చెప్పకోవడం నన్నయ నుంచి నేర్చుకున్నదే. 'ధీరవిచారుడు తత్కవితారీతియై కొంత' నోచేలాగ, 'తద్రచనయ' అయ్యేలాగ ఆరణ్య పర్వశేషాన్ని పూరించాడని ఎర్రన చెబుతాడు ఎర్రన గురించే! ఈ పూరించడంలో 'ఇదీ నన్నయ రచనయేనా' అనుకునేలా పూరించాడు ఎర్రన.

నిష్ఠురాలాడిన ఘట్టం ర సవ త్తిగమైంది. ఆ సందర్భంలో రాధ చెలికతైలమ, కృష్ణుడికి మధ్య జరిగిన సంభాషణలనూ (8 నుండి 12 వరకు), అరికు ముందు ప్రథమాశ్వాసంలో రాధాకృష్ణ సంభాషణలనూ (105, 106) ముద్దుపదాల వాకో వాక్య - శక్తి ప్రత్యుక్తి - రీతిలో వ్రాసింది. దక్షిణాంధ్రయుగ కవితా భారతికి ఈ వాకో వాక్య పద్యాలు ప్రత్యేకాలంకారాలు.

నాలుగాశ్వాసాల ఈ 'రాధికా సాంత్వనం' లోని ఆశ్వాసాంత పద్యా లలో ముక్కలు ముప్పైపది పద్యాలు ఏదో ఒక శబ్ద చమత్కారంతో విలసిల్లేవే! అవేగావండా ఈ ప్రబంధంలోని అనేక పద్యాలు ఆలంకారికులు నిర్ణయించిన శీర్షికల క్రిందట రాకపోయినప్పటికీ, శబ్ద సౌందర్యాన్ని సంతరించుకొన్నవే అని నిస్సంశయంగా చెప్పవచ్చును.

పద్యానికి శబ్దాలంకారాలు బహిః సౌందర్యాన్ని, అర్థాలంకారాలు అంతః సౌందర్యాన్ని సమకూర్చి విషయాలు, దక్షిణాంధ్రయుగ కవులు శబ్దాలంకార ప్రయోలు, శబ్దఖనులు. ఈ అక్షరం ఈ యుగ కవులలో అతివేలంగా కనిపిస్తుంది. యుగలక్షణానికి అనుగుణంగా ముద్దు పదాల గూడా సోదరకవుల మార్గంలోనే నడిచి తన రాధికా సాంత్వనాన్ని శబ్దసౌందర్య సంధిరీతిం గావించింది. రాజా గారి మన్ననలకూ, నాహితీ ప్రయోగ ప్రశంసలకు పాత్రమైంది. ఆంధ్ర సాహితీ గగనంలో దేదీప్యమానమైన తారకలాగా ఉజ్జ్వలంగా ప్రకాశిస్తున్నది.

1. ఎమెస్కో ప్రచురణ, ప్రథమముద్రణ: జనవరి, 1972.

0...0

సరే కానీ, ఇక్కడొక వైచిత్ర్యం కనిపిస్తుంది. ఎర్రన - తన రచనని 'కవీంద్ర కర్ణపుట పేయం' గా రచించాడు! ఈ 'కవీంద్ర' శబ్ద బంధం (Phrase) నన్నయగారిదే! కవీంద్రులు 'ప్రసన్న కథాకలితార్థయక్తి' కోసం తన భారతాన్ని చదువుతారనుకున్నారు నన్నయగారు. కానీ ఎర్రనో, కవీంద్రులు తన కథా కథన విధానం 'కర్ణపుట పేయం' గా ఉండనుకోవాలని ఆశించాడు. నన్నయనాటికి కవీంద్రులకు 'అక్షరరమ్యత' మీద దృష్టి లేదు. అది ఇతిరుల స్వభావం - నన్నయనాటికి! కానీ ఎర్రననాటికి ఈ అభిరుచి మారిపోయింది. కవీంద్రులు కూడా అక్షరరమ్యతనే ఆశిస్తున్నారు. లేకపోతే, ఎర్రన 'కవీంద్ర కర్ణపుట పేయం'గా తాను భారతాన్ని రాస్తానని అని ఉండదు. "కవీంద్ర" శబ్ద బంధాన్ని ఆ విధంగా నన్నయనుంచి తీసుకుని ఎర్రన వాడుకోవడమే ఇందుకు ప్రమాణం.

ఎర్రన సమకాలిక కవుల దృష్టి కథ మీద నుంచి అక్షరరమ్యత మీదికి పోయిందన్నమాట. నన్నయకూ ఎర్రనకూ, మధ్య ఉన్న తిక్కన బహుశా ఈ అభిరుచి మార్పుకు బాధ్యుడయి ఉండవచ్చు. నన్నయలాగ తిక్కన 'అక్షరరమ్యత' పాటించకుండా, నాటకీయ శిల్పం చూపడంవల్ల కలిగిన బాధ ఇది.

అటునుంచి నన్నయగారి అక్షరరమ్యత, కథాప్రసన్నతా గుణం, నూక్తి రచన అనే మూడు గుణాలూ ఎర్రనలోకి సాగివచ్చాయి. ఇటునుంచి తిక్కనగారి నాటకీయశిల్పం, రసాభ్యుచిత పదబంధ విధానం, ఉభయ కావ్యప్రాధి పాటించే శిల్పం ఎర్రనలోకి నడిచి వెళ్ళాయి. ఈ యిద్దరిమధ్య ఒక శిల్పపు వంతెనగా ఉండవలసి వచ్చింది ఎర్రనకు! ఆ వంతెన

భారతారణ్యపర్వశేషం మాత్రమే! ఆ ప్రక్కనున్నది నన్నయశిల్పం! ఈ ప్రక్కనున్నది తిక్కన శిల్పం! ఎర్రన ఈ రెండింటికీ మధ్యవర్తి!! అయితే ఇది జీవితకాలాలనుబట్టి కాకుండా భారత రచనా కాలాన్నిబట్టి మాత్రమే!

ప్రాచీనకవులు వాళ్ళకు తెలిసో తెలియకో మంచి విమర్శకులు కూడాను. గతాన్ని పరామర్శించుకుంటూ వార సత్వాన్ని స్వీకరించుకుంటూ వారి వర్తమానాన్ని వారు నిర్మించడానికి పాటు పడ్డారు. ఇలాంటి వారిలో శ్రీనాథుడు మరీ మెరుస్తూ కనిపిస్తాడు. "పరిధివింతు ప్రబంధపరమేశ్వరుని శేవనూక్తివైచిత్ర్య నొక్కొక్కమాటు" అంటూ ఎర్రనలో 'నూక్తివైచిత్ర్య' అతి విశిష్టమైన కవితా గుణంగా గుర్తించాడు శ్రీనాథుడు. నన్నయగారి చూపు రుచిరార్థ నూక్తిల మీద ఎక్కువగా ప్రసరించింది. ఆ నూక్తిలకు వైచిత్ర్యని కూడా తోడుచేయడం ఎర్రన ప్రత్యేకత అని శ్రీనాథుడు భావించినట్లు కనిపిస్తుంది.

ఎర్రన నూక్తివైచిత్ర్యని మనం ఆరణ్య పర్వంలో పట్టుకోవచ్చు. ఈ పర్వంలో ఉపకథలెక్కువ. వీటినిన్నిటిని మార్కం డేయిడు ధర్మరాజుకి చెబుతూఉంటాడు. అలాంటి కథల్లో సావిత్రి కథ ఒకటి. ఇందులో ఆ నూక్తివైచిత్ర్య ఘక్కులాగా ఉంది. కథనాన్ని ప్రసన్నంగానూ నాటకీయంగానూ కూడా నడిపిస్తూ అక్షరరమ్యతద్వారా కవీంద్ర కర్ణపుట పేయత్యాన్ని నిలుపుకుంటూ పాత్రల చేతి నూక్తులను పలికించడంలోనూ వర్ణనలను సాగించడంలోనూ ఎర్రన కృతార్థత స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఎర్రన సమస్వయం ఇక్కడే ఉంది.

భర్తకోసం ఎన్నో కష్టాలు పొంది, చివరికి బుభాలు పొందిన పతివ్రత ఎవర

యినా ఉన్నారా అని ధర్మరాజు అడిగితే, మార్కండేయిడు చెప్పిన కథ సావిత్రి ఉపాఖ్యానం.

ఈ కథలో సావిత్రి ప్రధాన పాత్ర. సత్యవంతుడామె భర్త ఆమె తండ్రి అశ్వపతి (మద్రదేశానికి రాజు). తల్లి మాళవి. ఇక సత్యవంతుని తండ్రి గృహు లేనందు (సాశ్వదేశానికి రాజు). ఈ కథలో తక్కిన పాత్రలు నారదుడూ యముడూను. కథ నడవడానికి వీరిద్దరూ దోహదం చేస్తారు.

సావిత్రి తన వట్టుదల (ఇదే వైదిక పరిభాషలో పాతివ్రత్య మహిమ) వల్ల అనేకలాభాలు (వరాలు) సాధిస్తుంది. చావుకు వీధమయిన తన భర్తని వూర్తి కాలం బ్రతికేలాగ చేయగలగడం, గుడ్డ వాడైన మామగారికి చూపుకలిగేలా చేయగలగడం, శత్రువులు వట్టుకుపోయిన రాజ్యం తిరిగి ఇప్పించడం, మగ పిల్లలు పుట్టని తన తల్లిదండ్రులకు నూగుగురు కొడుకులు పుట్టేలా చేయడం వంటివేవీ కూడా మాయాలుగా జరిగే విషయాలు కావు. వాటి నామ సాధించిందని చెప్పడం ఈ అతిప్రాచీన కథలోని పరమార్థమైన డోహ. కాలానికి ప్రతీక అయిన యముడ్ని ఆమె చూడగల్గుతుంది కనుక కాలపరిజ్ఞానం సాధించిన స్త్రీ మూర్తి సాధించరాని విషయమే ఉండవలసి ఈ పురాణకథలోని సత్యధ్వని! అలంకార శాస్త్ర పరిభాషలో దీన్ని 'వస్తుధ్వని' అనడంలో తప్పు లేదనుకుంటాను.

ఈ కథాకథనంలో మలుపులేమీలేవు. మధ్యలో సత్యవంతుడు చనిపోవడం (సత్యం అంటే నిజం. నిజం చనిపోదు). యముడు (కాలం) వచ్చి ప్రాణాన్ని తీసుకుపోతూంటే, సావిత్రి (దీక్ష) యముడ్ని వెన్నంటి వెళ్ళి కోరికలు సాధించుకోవడం, మళ్ళీ సత్యవంతుడు బ్రతికడం (సత్యం పునర్జన్మించడం)

ఇదంతా ఒక స్వప్నవృత్తాంతంలాగ ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూ నడుస్తుంది.

ఈ కథ సూతానంతేని అశ్వపతి 18 సంవత్సరాలు సావిత్రిదేవతని (A Symbol of knowledge and light) పూజించగా, ఆమె స్వయంగా వచ్చి కనిపించి తానే ఆతని కూతురుగా పుడతానని చెప్పడంతో మొదలవుతుంది. పుట్టిన పాతకే "సావిత్రి" అని పేరు పెట్టుకుంటాడశ్వపతి.

సావిత్రికి వయసు వచ్చింది. అందం వచ్చింది. ఆమెకు తగిన పెళ్ళికొడుక్కడ కొరువతాడా అని తండ్రి ఆలోచిస్తూ ఉండగానే, ఈలోగానే సావిత్రి సత్యవంతుడిని (a symbol of truth) గురించి విని అతిడిమిపడ మనసుపడిపోతుంది. కానీ తండ్రికి చెప్పదు.

ఇంతలో నారదుడు (A symbol of knowledge of future) వచ్చి అశ్వపతితో మాటాడుతూండగా సావిత్రి అక్కడికి వస్తుంది. ఈ సందర్భంలో ఎర్రన నూక్తివైచిత్రిని ఈ క్రింది కింద పద్యంలో చూడొచ్చు మనం.

నెచ్చెలులు తన్ను గొలుగగ
పచ్చవిలుతు కలిమియెల్ల పవ్వానయై
యచ్చుపడినట్లు మెరయుచు
నచ్చటి కేతించె భూవరాత్మజ నెమ్మిన్.

ఇది కవి చెబుతున్న మాట. నూక్తి వైచిత్రి అనేది అనేక రూపాల్లో చూపించే అవకాశం కలిగివుంది. ఇక్కడిది కవితానూక్తిగా మనం గుర్తించాలి. మన్మథుడి సంకుదలన్నింటినీ తీసుకుని ఒక శిల్పి ఒక రూపం తయారుచేస్తే ఎలాగుంటుందో అలా సావిత్రి ఉండనడం ఒక విచిత్రమయిన భావన.

పెళ్ళి ప్రయత్నాల గురించి నారదుడు అశ్వపతిని అడగగా అశ్వపతి తన కూతురి ఇష్టం అంటాడు. సావిత్రి మొదట నీగ్ర పడ్డా మనసు విప్పి చెబుతూ సత్య వంతుడిని గురించి వివరాలన్నీ వెల్లడిస్తుంది అశ్వపతి ఆశ్చర్యపోతూ, నారదుడి సలహా అడగగా, నారదుడతడి అందచందాల గురించి ఎంతో వర్ణిస్తూ ఒక రహస్యం చెబుతాడు. సత్యవంతుడికి పెళ్ళయితే ఆ పెళ్ళి అయిన సంవత్సరంలోనే అతడికి చావు తప్పదంటాడు నారదుడు.

అశ్వపతి జీవితంలోని తన కూతురిని మనసు మార్చుకొనుని అడిగితే, ఆమె చెప్పిన సమాధానాన్ని మనం - నూక్తి వైచిత్రిలోని ఒక అంశంగా తీసుకోవచ్చు. ఇక్కడ నూక్తి అంటే సుభాషితం. (కిందపద్యాన్ని విడిగా రాస్తున్నాను.)

వినుచు !
మనో-వా-క్యాయము అనుమాడు తెరం
గులందు (ను)
అంతః కరణంబు - అనఘ ! ప్రధానము!
కావున -
వానసున వైకొన్న భర్త (ను) మానుట
తగునే ?

ఈ పద్యంలో మానవత్వ విశ్లేషణ ఉంది. మనస్సు, మాట, శరీరము Mind, speech and body) ఈ మూడింటి కలయికే మనిషి. ఈ మూడింటిలోనూ 'మనసు' లేని మాట, మనసులేని శరీరం కూడా ప్రధానాలు కాజాలవు. కనుక మనస్సే ప్రధానం. ఈ నూక్తిని సావిత్రి చేత పలికించడంలో ఈ సందర్భం ఉద్దేశితమయింది.

'సావిత్రి తన పుణ్యత (VIRTUE) వల్ల భర్తను బతికించు కంటుందేమో, పోనీ ఆమె కోరినట్లే చెయ్యి, అంటూ

నారదుడు అశ్వపతికి చెప్పేవి పెళ్ళి పోతాడు.

చుట్టాందరితోనూ కలిసి అశ్వపతి ద్యుమత్యేనుడిని అడవిలో కలుసుకుని తన కూతురిని పెళ్ళికూతురుగా చూపించి, వచ్చిన సందర్భం వివరిస్తాడు. ఇక్కడ ద్యుమత్యేనుడికి అశ్వపతికి కొంత సంభాషణ జరుగుతుంది. అదంతా నాటకీయమైన సంభాషణే. ఎర్రన తన నూక్తి వైచిత్రి సంచిధానాన్ని (Magical technique of maxims) ఇక్కడ చూపిస్తాడు. ధనం కానీ దారి ద్రవ్యం కానీ కాళ్ళాం గా ఎవ్వరివద్దా ఉండి పోవు. అవి మరహాశా ఉంటాయి అనే నూక్తిని - ఒక సార్వకాలిక సత్యభాషణాన్ని - అశ్వపతి ద్యుమత్యేనుడికి చెప్పి ఓదారుస్తాడక్కడ.

అనాక చంపకమాల.

'కలిమియు శేమియున్ సతముగావు -
అవి చందినచో - చెలంగుచున్ - కలగుచు
నున్ని ధరుల (ప్రకారమే?)

ఇలాంటిచోట కావలసింది లోకజ్ఞత. ఆ లోకజ్ఞత వల్లనే ఇలాంటి నూక్తులు వెలువడతాయి. ఎర్రనలో అది బాగా మెరుస్తూ ఉంటుంది.

వివాహం జరిగాకా, సావిత్రి వగలూ, పట్టుబట్టలూ వదిలేసి, లేడిచర్మం కట్టుకుని, సత్యవంతుడితో అడవిలోనే కాపురం చేస్తుంది. నారదుడు చెప్పిన విషయ కాలం గురించి సావిత్రిలో గొప్ప స్పృహ ఉంటుంది. ఆ గండం మూడురోజుల్లో రాబోతోందనగా ఆమె ఉపవాసాలు (మనస్సుని లొంగదీసుకోడానికి ముందు శరీరాన్ని లొంగదీసుకు తీరాలి. అందుకే ఉపవాసాలు) చేస్తూ సత్యవంతుడితో కలిసి మూడోరోజున అడవికి వెళుతుంటే.

సత్యవంతుడామెకు తనలో రావద్దంటాడు; కానీ ఆమె ఎలా తప్పించుకు

టుంది? ఆమె మాట లిక్కడ నూక్తి
సుందరాలయి ఉండటంచేతనే సత్య
వంతుడు తనలో తీసుకు వెడతాడు. ఆ
మాటలు చూడండి: (మత్తేభంలో)

‘ఉపవాసశ్రమ - మించుకేనియును
నా యుల్లంబునం దోపదు -

ఈ విపినంబు - ఉజ్వల పుష్పపల్లవ
ఫలావిర్భూత నానాలతాగ్ర
పరీతంబు - అన - విందు !

చూడగ మదిన్ - కాతూహలంబయ్యె!
నన్ను - ఉపరోధింపకుము -

ఇంతవట్టు - చనవు - ఈ యుక్తండవు -
ఎబ్బంగులన్ .’

ఈ నూక్తివైచిత్రి సావిత్రి కార్య
సాధనకంతో అవసరం. వెనక, మనం
చెప్పుకున్న సందర్భాల నూక్తివైచిత్రికి
ఈ సందర్భంలోని నూక్తివైచిత్రికి తేడా
ఉంది.

కనుక ‘నూక్తివైచిత్రి’ అనే సాహిత్య
పరిభాషను నిర్దిష్టంగా నిర్వచించడం
కష్టం. దానికి విస్తారమైన పరిధి, అపార
మైన అవకాశమూ ఉన్నాయి. బహుశా
నన్నయ ‘నూక్తి’ అనే దానికి ‘నానా’
అనే విశేషణం వాడటంలో ఈ విస్తృతి
సుద్దేశించాడేమో ! అనిపిస్తుంది.

అత్తిమామల అనుమతి తీసుకుని,
సావిత్రి బయలుదేరుతుంది. సత్యవంతు
నితో! ఇక్కడ కథనం చాలాసహజంగా
మన కళ్ళమందు బొమ్మకడుతుంది. సత్య
వంతుడు అడవిలో చాలా ఉత్సాహం
చూపిస్తాడు. ఇన్నాళ్ళకు ఆ దంపతులిద్దరూ
ఏకాంతంగా అందమైన అడవిలో తిరగ
గల్గడం వల్లనే ఆ ఉత్సాహం కలిగిందని
పించేలా ఎర్రన ఈ ఘట్టాన్ని వర్ణిం
చాడు. ఎర్రన ప్రబంధ పరమేశ్వరత్వపు
చిహ్నానీ వర్ణనలో కనిపిస్తాయి. నిజానికి
వర్ణన అంతా కవితా నూక్తివైచిత్రితో
తోడికిసలాడుతోంది. “కమనీయ కమలినీ

కల్లోల వీధుల - కదలు రాయంచల
గతులు” ఈ వర్ణనలోనివే! నూక్తివైచిత్రి
ఇక్కడ వృత్త్యను ప్రాసలో కనిపి
స్తుంది.

సత్యవంతుడు పశుకోశాశా, పుల్లయ
కొడుతూ ఆయాసపడి, గొడ్డలి ప్రక్కకు
పారేసి, సావిత్రికి తన శ్రమను గురించి
చెబుతూ “కాసేపు నీ ఒళ్ళోశయిస్తాను”
అంటాడు. ఈ మాటలు పాఠకుల్ని
రసపరచుకున్న చేస్తాయి. ఆ పరిస్థితి మును
పూర్వక లిగించేలా ఎర్రన చిత్రించగల్గడమే
అంగుక్కారణం.

సావిత్రి తన ఒళ్ళో భర్తను పడుకో
బెట్టుకున్న తరువాత, అతడు చైతన్యం
కోలుపోతాడు. అప్పుడెదురుగా ఒక
దివ్యుడు కనిపిస్తాడు సావిత్రికి. ఆ పురు
షుడు యముడే అయినా, ముందే ఆ విష
యాన్ని ఎర్రన మనకు చెప్పడు. రీతి
ప్రాధాన్యంతో నూక్తివైచిత్రి నావిష్క
రిస్తూ ఆ పురుషుణ్ణి వర్ణిస్తాడు (మత్తేభం)
‘కనియెం గోమలి -

నీలమేఘ విలనత్ కాలాంజనాకారు-

ఘోరికాతోక్కట దంట్టు -

నుజ్జ్వల చలద్రక్తాక్షు -

ప్రత్యక్ష కాంచన వర్ణాంబరు -

నంత్యకాలదహన జ్వాలా ప్రచండున్ -

జగజ్జన సంత్రాసను - శొక్కిదివ్య -

పటు పాశ ప్రాథ మాస్తోదతున్’

ఈ పురుషుడు సత్యవంతుణ్ణి సమీపించ
గానే సావిత్రి అతణ్ణి గుర్తించి సగౌర
వంగా ప్రశ్నిస్తుంది. అతడు తనరాకకు
కారణం చెబుతూ సత్యవంతుడి శరీరం
లోంచి ‘జీవుణ్ణి’ మాత్రం తన ‘పాశం’
(symbol of death) తో బంధించి
దక్షిణాభిముఖంగా Towards the
horizon which symbolises
the store of all life) వెళ్ళి
పోతూ ఉంటాడు. శరీరం మిగిలిపోతుంది.

వెంటనే సావిత్రి ఆ శరీరాన్ని (శవం)
ఒక చోట దాచిఉంచుకుని యమునివెంట
తొట్టుపడుతూ పరుగెడుతుంది.

యముడికి సావిత్రికి ఇక్కడనుంచిజరిగిన
సంభాషణ అంతా నూక్తివైచిత్రి (చమ
త్కారయుగ వాక్యసందోహం) తోనే
ఉంటుంది. 221 నుంచి 251 వరకూ
ముప్పయి గద్యపద్యాల్లో ఈ సంవాదం
చోటా చేసుకుంది. సంవాదాన్ని కింది
విధంగా మనం అనుసృజించుకోవచ్చు.
(ఎర్రన రచనకు ప్రతిబింబ మాత్రంగా)

*‘ఇటమీద మార్గమంతా అగమ్యం!
నాతో రావద్దు!

“పతు లెక్కడికి నెడిలే సతు లక్క
డికి వెళ్ళగదా? అన్ని మార్గాల్లోనూ ధర్మ
మార్గం ప్రధానం. అలాంటి ధర్మానికి
సజ్జనలే ఆధారం. సజ్జనదర్శనం వృధా
అవును.’

*అయితే, నీభర్త జీవితం తప్ప ఏదైనా
వరం కోరుకో!

మో మామగారికి చతువులు కావాలి.

*వాటినిస్తున్నాను కానీ నాతో ఇంక
రావద్దు.

ధర్మాలన్నీ నీ ఆధీనంలో ఉన్నాయి.
ధర్మదేవతలు నువ్వు నీకు సమనర్థి అనే
పేరు ఊరకేరచ్చిందా? సర్వభూతాల్ని
యమించడం వల్ల యముడవయ్యావు అన్న
కల్మషాల్ని శమింపజేయడం వల్ల శమను
డవయ్యావు.

*అయితే బాగుంది! బాగా చెప్పావు.
దాహం వేస్తున్న వాడికి మంచినీళ్ళూ
గున్నాయి నీ మాటలు.

మరో వరం కోరుకో!

- మో మామగారికి రాజ్యం లిగి రావాలి.

*సరే, అలాగే! నీ వింక రావద్దు,
రాజ్యం వస్తుంది!

ధర్మాన్ని ఆచరించే వాళ్ళెవ్వడూ
ధర్మకార్యాలు వదిలిపెట్టరు! వారికి అజ్ఞా

నేం ఉండదేమీ. ఆయా సుఖాదాకలగదు.
నేను ధర్మం చేస్తాను. నా పతి వెనకాల
ఉండటమే నాధర్మం.

*నీ నూత్తులు చక్కగా ఉన్నాయి.
మరో వరం కోరుకో!

—మో నాన్నకు నూరుమంది కొడుకులు
పుట్టాలని నా కోరిక

*సరే! అలాగే లే! ఇంక నువ్వు వెనక్కి
వెళ్ళిపో!

భర్త నాశ్రయించడం కన్నా స్త్రీకి
మరోధర్మం ఉంటుందా? ఎవరి ధర్మం
వారు ఆచరించేవారేవల్ల అన్ని పాపాలూ,
దోషాలూ తొలగిపోతాయి. అలాంటివారు
తీరాల వంటివారు. వారి వల్లనే నూర్చుడూ
చంద్రుడూ సంచరిస్తారు. సముద్రం
వ్యాకులం లేకుండా ఉంటుంది. కుల
పర్వతాలు నిలబడి ఉంటాయి.

భూకంపించకుండా ఉంటుంది. అంతే
కాదు; ఇంకా వినండి. ఏమి మాటలు ఒక
రితో ఒకరు మాట్లాడితే చాలు, ఒకరి
కోరికలు బంధువు లయిపోతారు. నేను
చాలా సేపటినుంచీ మీతో మాట్లాడుతు
న్నాను. నేను నీకు చుట్టూ మయ్యాను.
మిత్రుల కోరికలు తీర్చుకోకదా!
*అయితే, సరే, మరో వరం కోరుకో—

ఈ మాట నువ్వు నాపతి ప్రాణాన్ని
మినహాయించలేదు. కుతి వివాహం ఏ
స్త్రీకైనా దుస్సహం. శుభకార్యాలలో
కూడా భర్తలేని భార్య ఎందరూ దూషి
స్తారు. కనుక నా భర్తను బ్రతికించు.

ఈ విధంగా ఈ సంవాదం ఎర్రన
నూత్తివెచ్చిత్రికి 'పెద్ద కాన్యాసు' లాగా
కనిపిస్తుంది. యముడు పోశం వదిలి
వస్తాడు. దీవిస్తాడు సావిత్రిని.

ఆ దీవన ప్రకారం సత్య వంతుడి
ఆయుర్దాయం నాలుగు వంద లేళ్ళుగా
మారుతుంది. కాలం కరుణిస్తే దీవితం

3. ఒక వినూత్న సాహితీ ప్రక్రియగా “అధునిక యక్షగానం”

—శ్రీ ధూర్జటి వేంకటదాలాజి

దృశ్యకావ్య ప్రపంచంలో నాటకం
తర్వాత పేర్కొనదగిన మేలిమి సాహితీ
ప్రక్రియల్లో అధునిక యక్షగానం ఒకటి.
'నాటకాంతహి సాహిత్యమ్' అనేనూక్తి
సంస్కృత సంప్రదాయానుగుణంగా
నిర్వచింప బడినది. సంస్కృత సాహి
త్యంలో కావ్యం తర్వాత నాటకానికే
సమున్నతమైన స్థానముంది. ఆ సంప్రదా
యానుసారంగా అధునికాంధ్ర సాహి
త్యంలో ఎన్నో సంస్కృత నాటకాలు

'ఎరుగుతుండ నొ ఇందులోని' 'వస్తుధ్వని'
గా మనకు స్ఫురిస్తుంది. యముడు కాలా
నికి ప్రతీక.

సావిత్రి వెనక్కువస్తుంది. భర్తగారి
రాన్ని ఒళ్ళో పెట్టుకుంటుంది. అతడు
నులేచుడవుతాడు. "ఇంత సేపు నిద్రపోయా
నేమిటి? నువ్వు నన్ను లేపలేదేమిటి? కల
వచ్చింది నాకు. అందులో నన్నెవరో
లాక్కుపోయి నట్లుంటుంద" అంటాడు.
'అది స్వప్నంకాదు నిజమే' అని సావిత్రి
ఆ సాయంకాలం అతణ్ణి తీసుకుని
ఇంటికి చేరుతుంది. ...

కాలాన్ని వశీకరించుకోవడం ఎప్పటి
కైనా మానవుడికి అసాధ్యం కాదనే
సత్యాన్ని ఈ పురాణకథ ప్రతిపాది
స్తుంది. అయితే ఆదగా సాధ్యం? దానికి
సమాధానం సావిత్రిపాత్ర. ఆ పాత్రను
ఎర్రన చాలా బాగా అవగాహన చేసు
కుని ఉండటంతో, ఇలా వ్రాయగలిగే
వాడుకాడు.

సావిత్రికథలో సత్య వంతుడు

అనువదించబడ్డాయి. కొన్ని నాటకాలు
స్వతంత్రంగా రచింపబడ్డాయి. అంగ
సాహితీ సంప్రదాయానుబద్ధంగా మరి
కొన్ని సామాజిక, సాంఘిక నాటకాలు
ఆంధ్రసాహిత్యంలో కుప్పకెప్పలుగా
రచింపబడ్డాయి. కానీ అధునిక యక్ష
గాన ప్రక్రియలో తక్కువ రచనలు
వచ్చాయి. నిజానికి యక్షగాన ప్రక్రియ
వారికి క్రొత్తదికాదు. ప్రాచీనాంధ్ర
సాహిత్యంలో నాయకరాజులు ఈ ప్రక్రి

కాలాన్ని తనంత తాను ఎదుర్కోలేని
వాడు. అతనికి క్రాంతదర్శిత్వమూ లేదు.
కాలావగాహనా లేదు. సావిత్రికైనా
వారసునివల్ల అలాంటి అవగాహన కలి
గింది. మానవుడు తనంత తాను చేయ
జాలని మహత్తర కార్యాన్ని ప్రకృతి
అతనికోసం చేసి పెడుతుంది. ఆ ప్రకృ
తికి ప్రతీక సావిత్రి. ఆ సావిత్రిచేతనే
అనేక నూత్తులను ఈ కథలో కవి చెప్పి
స్తాడు.

నూత్తి జ్ఞానానికీ విజ్ఞానానికీ కొల
బద్ద. కవిత్వం కూడా మౌనానిక మైన
జ్ఞానమే. దాన్ని వ్యక్తం చేయడానికి
నూత్తి రచన చాలా ముఖ్యమైన రూపం.

నన్నయ, ఎర్రనలు ఒక కోవకు
చెందిన మహాకవులు. వారి నూత్తి రచన
రుచిరమైనది; విచిత్రమైనది!

రుచిరనూత్తి నన్నయది!

విచిత్ర నూత్తి ఎర్రనది!

....—....

యకు ఒక నూర్తిని దీప్తిని కలిగించారు. ఈ ప్రక్రియలో కొన్ని రచనలకు ఆనాటి కవులు నాందికలిపారు. క్రమేపి, అది అభివృద్ధిని సాధించి ఆంధ్రసాహిత్యంలో ఒక విస్తృతమైన సాహితీ ప్రక్రియగా భాసిల్లింది.

ఇటీవల ఇరువదవ శతాబ్దిలో ఆధునిక యక్షగాన ప్రక్రియ ఏర్పడింది. ఈ ప్రక్రియలో వచ్చిన రచనలు కూడా చాలా తక్కువే. ప్రాచీనులు రచించిన యక్షగాన ప్రక్రియలో ప్రధానంగా సంగీత నాట్యాలకు సమున్నతమైన స్థానముంది. ఈ రెండింటి తర్వాతనే సాహిత్యానికి ఒక స్థానం లభించింది. కానీ ఆధునిక యక్షగానంలో సంగీత నాట్యాలతోపాటు సాహిత్యానికి కూడా సమున్నతమైన స్థానమున్నప్పటికినీ ఈ రెండింటి బలం యక్షగాన ప్రక్రియలో ప్రధానంగా కనిపించడంచేత ఈ బలపుకుదించునకు సాహిత్యం అంతర్లీనంగా కనిపిస్తుండే ప్రధానంగా చోటు చేసుకోదు. ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యంలో పటిష్ఠమైన స్పష్టమైన నాటకరచనకు అవకాశంలేదు. వీధి, ఆంకవంటి సంస్కృతరూపకాలతోపాటు, తెలుగువారు వీధినాటకాలు, తోలుబొమ్మలాటలు, పగటివేషాలు, యక్షగానాలు ప్రదర్శించేవాళ్ళు. ఆవిధంగా ప్రదర్శింపబడే యక్షగానాలలో నాట్యకళకు సంబంధించినంతవరకు చక్కగా పోషించే నాట్యకళాకోవిదులు తెలుగుదేశంలో పెక్కుమంది ఉండేవారు. ముఖ్యంగా తెలుగువారి నాట్యకళాకోవిదుల నాట్యకళావైరుష్యానికి కీర్తిప్రతిష్ఠలను చేకూర్చిన ఘనత 'కూచిపూడి' గ్రామానికి దక్కుతుంది. ఈ నాటికీ ప్రదర్శిస్తున్నారు. వారు ప్రదర్శించే యక్షగానాల్లో 'మోహినీ భస్మాసుర, ఉషాపరిణయం, భక్తప్రహ్లాద, విశ్రాంతారావణ, వంటివిబాగా తెలుగువారి వృద్ధులను ఆకర్షించినవని చెప్పవచ్చు.

కూచిపూడివారు ప్రదర్శించే యక్షగానాలలో భామాకలాపం కూడా పేర్కొనదగ్గది. వీటన్నింటిలో మనకు ప్రధానంగా కనిపించేది 'నాట్యం'. ఇందులో సంగీత సాహిత్యాలకు పెద్దగా అవకాశంలేదు. కానీ కొంతమంది నాట్యకళాకోవిదులు తమకుగల అపూర్వమైన శాస్త్రీయదృక్పథాన్ని స్వీకరించి తెలుగునాట రక్తికట్టే యక్షగానాలను ప్రదర్శిస్తున్నారు. ఇందులో ఆధునిక దృక్పథం, శాస్త్రీయ దృక్పథం, నాట్యంగా పేర్కొనదగిన గడుసు పాకడలు మనకు కనిపిస్తున్నాయి.

ఇటువంటి ఆధునిక యక్షగానాలలో మనకు అంటే ప్రేక్షకులకు నాట్యంగీతాలు ప్రధానంగా కనిపించినా సాహిత్యం అంతర్లీనంగా ప్రవహిస్తూనే ఉంటుంది. ఈ సాహితీ సంస్కారం కేవలం సాహితీపరులకు మాత్రమే అవగతమౌతుంది. ఒక నాటి కవులు పారాణిక ఇతివృత్తాలనే స్వీకరిస్తే, ఈ నాడు ప్రక్రియ కొలుకు కృషిచేసే పెక్కుమంది కవులు సామాజిక, సాంఘిక, చారిత్రక, వితిహాసిక, పారాజేతివృత్తాలను స్వీకరిస్తున్నారు. సంభాషణ, సంఘటన, చేష్టతం, రసవంతమైన నాటకానికి ప్రధానమైన అలంబన వస్తువులైతే యక్షగానానికి నటనకన్నా, నాట్యాభినయం, ముఖ్యంగా తోస్తుంది. ప్రేక్షకులకు ప్రధానంగా కనిపించేది నాట్యం కాబట్టి ఈ ప్రక్రియలో నాట్యం ప్రధాన స్థానం వహిస్తుంది. ఈ రెండూ అంటే నాట్య సంగీతాల తర్వాత సాహిత్యం ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తుంది.

ఆధునిక యక్షగానాలనే మనం నృత్య నాటికలుగా పేర్కొనవచ్చును. అంగ్ల సాహిత్యంలోని దృశ్యకావ్య పరంగా ఆలోచించినప్పుడు వీటిని 'Ballads' అని పిలువవచ్చు. ఆధునిక యక్షగానా

లకు నృత్యాలతో సమన్వయం ఉండడం వల్ల కూచిపూడి నాట్యకళాకోవిదులు వీటికి విశేషమైన ప్రాచుర్యాన్ని కల్పించారు. ఒక విధంగా కూచిపూడి వారిలో పేర్కొనదగిన నాట్యకళాకోవిదులలో వేదాంతం రాఘవయ్యగారు, వేదాంతం సత్యనారాయణశర్మగారు, వేదాంతం రత్నయ్యశర్మగారు, వెంపటి చిన సత్యం, వేదాంతం ప్రహ్లాదశర్మ వంటి ప్రముఖులు పేర్కొనదగినవారు. కూచిపూడి బ్రాహ్మణ అగ్రహారంలో ఉన్న వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణులంతా భామాకలాపాన్ని ప్రదర్శించిన వారే! వీరిందరికీ కూడా సిద్ధేంద్రయోగి అద్భుతప్రాయుడు!

ఇక సాహిత్యపరంగా ఆలోచించినప్పుడు వేడియోనాటికలకు తగిన తటి ప్రాశస్త్యాన్ని కలిగించిన విధంగానే, నృత్యనాటికలకు తగినంతటి ప్రాశస్త్యాన్ని రూపకపరంగా కల్పించిన వారిలో దేవులపల్లి వేంకట కృష్ణశాస్త్రిగారు, బాలాంత్రిపు గజనీకాంతరావుగారు, ఎస్వీ భుజంగ రాయ శర్మగారు, ఇంద్రగంటి భానుమూర్తిగారు, ఇంద్రగంటి శ్రీకాంత శర్మగారు తిదిరిగులు ముఖ్యులు. దేవులపల్లి వారు ఒక విధంగా ఈ ప్రక్రియకు జీవంపోస్తే, ఆ ప్రక్రియను వెలుగులోకి తెచ్చిన ఘనత బాలాంత్రిపువారికి దక్కుతుంది. వారిద్దరి సమిష్టికృషివల్ల 'క్షీరసాగర మథనం' వంటి సంగీత రూపకాలకు విశేషమైన ప్రాచుర్యం లభించింది.

బాలాంత్రిపువారు ప్రముఖవాగ్గేయకారులు కాబట్టి వారి ప్రమేయం ఈ రూపకాలలో అధికంగా కనిపించేది. వీరి తరువాతి అపూర్వమైన నృత్యనాటకాలకు ఒక సమున్నతమైన స్థానం కల్పించిన ఘనత 'కూచిపూడి ఆర్ట్ అకాడమి'కి దక్కుతుంది. ఈ అకాడమికి మూలస్థంభం వంటి వ్యక్తులు ఇద్దరే ఇద్దరు. ఒకరు వెంపటి చిన సత్యంగారు. ఆచార్య

ఎస్వీ భుజంగ రాయ శర్మగారు. స్వయం శక్తితో కూచిపూడి నాట్యకళలోని మేలిమి సాగనులన్నింటినీ ఆధునిక దృక్పథంతో దర్శించి, వాటికొక వింత అనుభూతిని ప్రసాదించిన ఘనత వెంపటి వారికి దక్కుతుంది. వీరు నాట్యపరంగా రక్తికట్టిస్తే, సాహిత్య పరంగా ఈ అకాడమికి మేలిమి రచనల్ని చేకూర్చిన ఘనత అత్యుత్తమ సాహితీ ప్రియం భావుకులు, కవి విమర్శకులైన శ్రీ ఎస్వీ భుజంగ రాయశర్మగారికి దక్కుతుంది. వీరు కూచిపూడి ఆర్ట్ అకాడమికి తగిన విధంగా తమ విలువైన నాటికలను రచించి సమర్పించారు. అటువంటి రూప కాలలో కృష్ణపారిజాతం, చందాలిక, పద్మావతీ శ్రీనివాసమ్, కల్యాణముక్తిదేవంటి నృత్యనాటికలు పేర్కొనదగ్గవి.

‘కూచిపూడి ఆర్ట్ అకాడమీ’ వారు ప్రదర్శించిన నాటికలన్నింటిలోనూ ఒక విన్నూతమైన ఆధునిక దృక్పథ మంటుంది, సాహిత్యపరంగా చేసిన కృషికి తగినంత బౌద్ధత్యాన్ని కల్పించేవిధంగా సూత్రధారులైన శ్రీ సత్యంగారు అటువలెవునా కృషిచేసి రక్తికట్టించారు. అకాడమీప్రదర్శించి రక్తికట్టించిన గొప్ప నాటికలలో ‘కృష్ణ పారిజాతం’ ఒకటి. ఈ నాటకం దాదాపుగా భారత దేశంలోనే కాక, వివిధ దేశాలలోకొన్ని వేలసార్లు ప్రదర్శింపబడింది. ప్రధానంగా ఇందలి ఇతివృత్తం పౌరాణికమైనా, యక్షగాన పరంగా దానికొక సమున్నతమైన స్థానం కల్పించిన ఘనత కూచిపూడి వారికి దక్కుతుంది. ‘శ్రీకృష్ణపారిజాతం’లో ప్రధానంగా సత్యభామా కృష్ణులు ప్రధానపాత్రలు.

సత్యభామకు ఆంధ్ర సాహిత్య లోకంలో ఒక విశిష్టమైన స్థానముంది. ఒక స్త్రీలో మనం కొన్ని లక్షణాలను చూడగలిగితే ఆ లక్షణాలు

సత్యభామకు ఎంతవరకు సరిపోతాయో మనం పరిశీలించవచ్చు. సత్యభామ పాత్రకు కుమారి శోభానాయుడుగారు ఎంతో జీవంపోసి రక్తికట్టించారు. ప్రబంధకర్తలలో ఒకరైన నందితిమ్మన్నగారు రచించిన ‘పారిజాతపహరణం’ అనే ప్రబంధాన్ని ప్రధానంగా స్వీకరించి (దాని ఆధారంలో) ఈ యక్షగానం రచింపబడ్డది. ఏ సంఘటననైనా కావ్య పరంగా చదివినప్పుడు కలిగే అనుభూతి వేరు. ఆ దృశ్యాన్నే కేవలం నాటకీయంగా చూచినప్పుడు కలిగే అనుభూతి వేరు. దృశ్యపరంగా ఆలోచించినప్పుడు, ఏ పాత్రకూడా మనకు కళ్లెరుట అభినయించినట్టుగా తోస్తుంది. ఆ అభినయమే మన కళ్ళెల్లోకాళ్ళరింగా నిలిచిపోతుంది. అకాశ్యశక్తివై ఇందులో మనకు స్పష్టంగా గోచరిస్తుందని చెప్పవచ్చును.

కూచిపూడివారు నిర్వహించిన నృత్య నాటికల్లో ‘శ్రీకృష్ణపారిజాతం’ తర్వాత పేర్కొనదగిన గొప్పరచన ‘చందాలిక’. చందాలికలోని ఇతివృత్తం సాంఘికపరిమైనది కేవలం. ఒక నాడు భారతీయ వ్యవస్థను సమూలకంగా పెకలించి నిర్జీవం గావించిన ‘అంటరానితనం లేక ఆస్పృశ్యత’ను (untouchability) కేంద్రంగా తీసుకొని, ఒక హరిజన బాలికను ప్రధానంగా స్వీకరించి వ్రాయబడ్డ గొప్ప రచన ఇది. విశ్వసాహిత్యంలోని ఒక ప్రముఖస్థానాన్ని పొందిన సాహితీ పనులు, విశ్వకవి, నోబల్ బహుమతి గ్రహీతయైన రవీంద్ర కవీంద్రుని నాటక త్రయంలో చందాలిక ఒకటి. ఈ చందాలిక నాటిక ఆయనకు ఎనలేని కీర్తిప్రతిష్ఠలను తెచ్చిపెట్టింది. ఆ నాటిక ఆధారంగా వంగసాహిత్యంలోని రవీంద్ర కవీంద్రుని నాటకత్రయంలో చందాలిక ఒకటి. ఈ చందాలిక నాటిక ఆయనకు ఎనలేని కీర్తిప్రతిష్ఠలను తెచ్చిపెట్టింది.

ఆ నాటిక ఆధారంగా వంగసాహిత్యంలోని రవీంద్ర కవీంద్రుని మీదగల అపార గౌరవాభిమానంతో శ్రీ భుజంగ రాయశర్మగారు దానికి చక్కని తెనుగు చేసారు. మాతృక రవీంద్రుని వంగనాటకమైనప్పటికీ దాని ఛాయలు ఎక్కడా కనిపించనీయకుండా ఎంతో స్వతంత్రంగా రచించారు శ్రీశర్మగారు. రవీంద్రుని శతజయంతి సందర్భంగా ఈ నాటకం కూచిపూడి వారికే కాక శ్రీ శర్మగారికి కూడా ఎంతో ప్రాచుర్యాన్ని తెచ్చిపెట్టింది.

‘చందాలిక’ అన్న పేరులోనే ఆమె కలమేమిటో మనకు అవగతి చూతుంది. సాంఘికంగా కడజాలికి చెందిన ఈ స్త్రీ సంఘంలో కొన్ని అవమానాలకు గురి అవుతుంది. తుదకు వీటన్నింటినీ అధిగమించి తనగమ్యాన్ని చేరుకొంటుంది. ఈ లక్ష్య సాధనలో ఆమె పొందిన ఇబ్బందులన్నింటినీ కవి నేర్పుగా చిత్రీకరిస్తే, వాటన్నింటికీ అభినయం ద్వారా తగిన బౌద్ధత్యం కల్పించిన ఘనత కుమారి శోభానాయుడుగారికి దక్కుతుంది. తెలుగు దేశంలోనే కాక, భారతదేశంలోనే కాక, పెక్కు విదేశాలలో కూడా ఈ నాటిక ప్రదర్శింప బడుతున్నది. ఎక్కడ ప్రదర్శించినా, ఇందలి సాహిత్య సంగీత నృత్యకళలకు పరవశించని అతిశ ప్రేక్షకుడుండడమటలో ఎటువంటి యోక్తి లేదేమో! అట్టిది వారి కళా నైపుణ్యం! చందాలికలోని పాటలు, సంఘటనలు సన్నివేశాల్ని తలచుకొన్నప్పుడు అది గొప్ప కళాఖండమనే అనుభూతి ఎటువంటి ప్రేక్షకుడికైనా తప్పక కలుగుతుంది. ప్రేక్షకుడు తను కళాకారుడు కాకపోయినా, అరిన్నిరసజ్ఞుడు తీసుకళ్ళదగిన శక్తి ఒక్క కళ్ళకే మాత్రం ఉంటుంది. ఆ అనుభూతి మనం ‘చందాలిక’ ను చూసినప్పుడు కలుగు

తుంది. అన్ని వర్గాల ప్రేక్షకుల్ని అది ఆలరిస్తుందనడానికి ప్రధానమైన కారణం అందరి ఇతి వృత్తం సాంఘిక మైనది కావడమే !

ఇక ఆధునిక యక్షగాన ప్రక్రియలో ఆర్యుత్తమమైనదిగా పేర్కొనబడిన సంగీత రూపకం 'పద్మావతీ శ్రీనివాసమ్'. దీనినే 'శ్రీనివాస కల్యాణమ్' అని అనడంకూడా కద్దు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు తమ దేవుడైన శ్రీనివాసుని జీవితగాథను ఇతి వృత్తంగా స్వీకరించి, దానిని గొప్పరూపకంగా మంచి, దేశ విదేశాలలో ప్రదర్శింపజేశారు. ఈ నృత్య సంగీత రూపకానికి సృష్టికర్తలు ఇద్దరే ఇద్దరు. ఒకరు ఆచార్య యస్వీ భుజంగరాయ శర్మగారు, మరొకరు వెంపటి చిన సత్యంగారు. ఒకరు రచనకు మరొకరు నృత్యానికి నిర్దేశకులు కాగా వీరిద్దరిమధ్య నిలబడి సంగీతానికి జీవంపోసినవారు శ్రీయుతులు పి. సంగీతరావుగారు. ఇందలి నాట్యసంగీత సాహిత్యాలను పరిశీలించినప్పుడు సాహిత్యంకేవలం తృతీయ స్థానం లభిస్తుంది. నాట్య సంగీతరసానంద భావాలతో తేలియాడే ప్రేక్షకులు అసలు సాహిత్యాన్ని గురించి పట్టించుకోరు. దాదాపు మూడు గంటలసేపు ప్రేక్షకుల్ని రసతన్మయుల్ని చేయగలిగిన శక్తి కేవలం కళలో ఉండనే విషయం ఈ సంగీత రూపకం నిర్ణయిస్తుంది. ఇతివృత్తం పారాజికిమైనది కావడంవల్ల, పెక్కుమంది ప్రేక్షకులు దీనిని తనివిదీరా చూడగలరు.

'పద్మావతీ శ్రీనివాసమ్' కలియుగ దేవుడైన శ్రీనివాసుని జననంతో ప్రారంభమై కల్యాణంతో పూర్తవుతుంది. దాదాపుగా మూడుగంటలసేపు ప్రేక్షకులను రసానందలోకాలకు తీసుకెళ్ళగలిగిన శక్తి ఈ సంగీతరూపకాని కన్న దన్న

విషయం కేవలం తెలుగువాళ్ళుగానీ, భారతీయులుగానీ మాత్రమే తెలిసికొనలేదు. విదేశీయులు వైతం దీని శక్తి సామర్థ్యాలకు ఒక విలువను కట్టి లోకానికి నివేదించారని చెప్పవచ్చును. దాదాపుగా ఎనిమిది సంవత్సరాల క్రిందట ప్రారంభింపబడిన ఈ రూపకప్రదర్శన ఈ నాడు భారతదేశంలోనే కాక, విదేశాలలోవైతం అపూర్వంగా ప్రదర్శింపబడుతుంది. TANA (Telugu Associations of North America) వాళ్ళు పంపిన ఆహ్వానాన్ని పురస్కరించుకొని, కూచిపూడి ఆర్ట్ అకాడమీవారు తమ బృందంతో విదేశాలలో ప్రదర్శిస్తున్నారు. వారు ప్రదర్శించే రూపకాలలో 'కల్యాణ ఋక్మిణి, చందాలిక, పద్మావతీ శ్రీనివాసమ్' లు పేర్కొనడగ్గవి. విదేశాలలో భారతీయనాట్యకళకు ఒక విశిష్టమైన ఖ్యాతిరావడానికి ఈ ప్రదర్శనలు దోహదకారులు కాగలవని చెప్పవచ్చును.

ఇక చెప్పకొనదగిన మంచిరూపకాలలో ఇంద్రగంటి భానుమూర్తిగారి 'హర విలాసము' చెప్పుకోదగ్గది. రచనవరుకు పూర్తయి, అన్ని హంగులు పూర్తి చేసుకొని ప్రదర్శనకు సిద్ధంకాబోతున్న రూపకాలలో ఇది ఒకటి. వీరిదే మరొక రూపకం 'భక్తప్రహ్లాద! క్రొత్తిపల్లి పద్మ బృందంవారితో ప్రదర్శింపబడుతోంది. ఇక ఇంద్రగంటి శ్రీకాంత్ శర్మగారి 'వాగ్మీకి చరిత్ర' చెప్పుకోదగిన మరొక ఆధునిక యక్షగానం. వెంపటి చినసత్యంగారి ఆధ్వర్యంలో నిర్వహింపబడు పెక్కు సంగీతరూపకాలకు సాహిత్య విలువలు మెండు.

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో ఉద్భవించిన ప్రక్రియలలో కథ, నవల, నాటకం, ఏకాంకిక వంటి ప్రసిద్ధ సాహితీ

ప్రక్రియల కోవకు చెందిందే నేటి మన ఆధునిక యక్షగానం కూడా! అయితే, ఇప్పుడిప్పుడే వెలుగులోకివచ్చి స్వతంత్రమైన ప్రక్రియగా రూపొందుతున్న దీంట్లో ఇంకా పలువురు కవులు ముందుకు రావడంలేదు. అందులకు కారణం! ఈ ప్రక్రియ అందరికీ కొలుకుడుపడదు కాబట్టి!

దేశకాల పరిస్థితులకు అనుగుణంగా, ఎన్నో సామాజిక సమస్యలను ఇతివృత్తాలుగా తీసుకొని వ్రాస్తే, ఈ ప్రక్రియలో కూడా గొప్పరచనలు రాగలవు. 'Arts for arts sake: Art lies in Concealing Arts' అన్న నూత్న లలోని వైచిత్ర్యాన్ని తెలుసుకోవాలంటే ఇటువంటి కళాఖండాల్ని ప్రతి తెలుగు వాడు చూడాలి! గొప్ప కళకు సరియైన ఆదరణ లభించినప్పుడే అది లోకంలో రాజిస్తుంది. ఆరోజు కొలుకు మనందరం కృషి చేద్దాం!

(ప్రాఫెసర్) ఆచార్య శిషా వేంకట సోగంపుగారు యక్షగాన ప్రక్రియ మీద ఒక సిద్ధాంత వ్యాసాన్ని వ్రాసి, ఆంధ్ర సాహిత్యలోకానికి అందించినట్లే, ఆధునిక యక్షగాన ప్రక్రియ మీదకూడా ఎవరైనా కృషి చేయడానికి ముందుకు వస్తే ఈ వ్యాస రచనోద్దేశం కొంతవరకు నెరవేరుతుంది.

(* * *)

ఉత్తమ సాహిత్యంకోసం

స మా లో చ న

చ ద వ ం డి !

చ ది వి ం చ ం డి !!

‘చిత్రం’ చూపే చిన్న కథ : 4. ఒక్కడే మనిషి

మనం నివసిస్తున్న సమాజాన్ని బొమ్మకటి ‘చిత్రం’లా చిత్రంగా చూపించే చిన్నకథ ఈనాడు సాహితీ ప్రపంచంలో పెద్దపేరు తెచ్చుకుంటూఉంది. ఏ పత్రిక చూసినా చిన్నకథలే! నవల జీవితాన్నంతటినీ చూపించే పెద్ద సినిమా లాంటి సాహిత్యప్రక్రియ అయితే, జీవితంలో ఒక కోణానో కొన్ని గంటలనో చిత్రించి, రక్తి కట్టించడమే కాకుండా మనల్ని ఆలోచనల్లోకి నడిపించేది చిన్నకథ. “జీవితం” సమాజంలో ఒంటరిగా లేదీనాడు. చుట్టూ ఎండరెండరితోనో పెనవేసుకుని నడుస్తోంది ఈ నాటి జీవితం, అందువల్లనే ఎక్కడ ఎవరు తమ బాధ్యతను నిర్వహించకపోయినా, జీవితం స్తంభించిపోవడమో సమాప్తమై పోవడమో జరిగిపోతోంది.

ఈ ఆధునిక జీవితానికి అద్దం పడుతూ వస్తున్నదే ఆధునికమైన చిన్నకథ. ‘షార్ట్ స్టోరీ’ అనే ప్రక్రియ అంగ్ల సాహిత్యం నుంచి బయలుదేరి తెలుగులో చిన్నకథ అయింది. చిన్నకథ అనేది కొద్ది నిమిషాల్లో చదవడం వూర్తూపాలి. కథను అనవసరంగా పర్జనలతోనూ సంభాషణలతోనూ పొడిగించ కూడదు. పొడిగిస్తే, అది పెద్దకథ అవుతుంది. చిన్నకథలో ఏది ఎంతవరకూ అవసరమో నిర్ణయించు కోవడంలోనే రచయిత పనితీరు కనిపిస్తుంది. వస్తువు వెన్నుకోవడంలో రచయితకు వాస్తవదృక్పథం ఉండాలి.

ప్రపంచ సాహిత్యంలో చిన్నకథ కొక పరిణామం, ఒక వికాసం ఉన్నాయి. అక్కడ ఎడ్గార్ అల్లాన్ పో (19వ శతాబ్ది) లో మొదలైన ‘చిన్నకథ’ ఓహెన్సీ, మహానా, ఆంటన్ చెకోవ్, సోమర్సెట్ మోమ్ వంటి ప్రముఖుల కలాల్లో ఎన్నో మార్పులు పొందింది.

తెలుగుసాహిత్యంలో కూడా చిన్నకథ కొక పెద్ద చరిత్ర ఏర్పడింది. గురజాడ తెలుగులో చిన్నకథ కాణ్యుడు. తరువాత ఎన్ని కథలాచ్చాయంటే ఆకాశంలో చుక్కలన్ని! సమాజంలోని మాయల నన్నింటినీ చిన్నకథ చూపించలేకపోయినా, సమాజస్రవంతి ప్రవాహానికి, వేగాన్నీ మాత్రం అది ప్రతిబింబిస్తూ ఉన్నది. అయితే, మన కథాసాహిత్యం (Fiction) నవల, కథానిక, పెద్దకథ, చిన్నకథ, గల్పిక వంటి ఎన్నోరూపాలతో విస్తరించుకుంటూ పోతున్నా, చిన్నకథకే ఒక విశిష్టస్థానంఉంది. చిన్నకథ చెప్పడం కథకుడి ప్రజ్ఞ కంట నికమోపలమో, చిన్నకథ చదవడం పాఠకుడి కంట ఆనందజనకం!

చిన్నకథను ఒక ‘చిన్నచిత్రం’ (A Small picture in motion) గా రూపొందించడంలో ‘సులువు’ ను నాధించిన కథకుడు శ్రీ దేవరకొండ గంగాధర రామారావు. ఆయన తీసుకునే కథావస్తువు సమాజ జీవితం అంతటినీ ప్రతిబింబిస్తూ ఆ చిన్నపరిధిలోనే అనేకనాస్తవాలను మనముందుంచుతుంది. వీరి కథల్లో మనల్ని బాగా ఆకట్టుకునేవి (1) ఈయన వైలి (2) పాత్రల మనస్తత్వాలు (3) ప్రాంతీయపరిస్థితుల చిత్రణ. (4) వర్తమానంమీద సునిశిత విమర్శ.

ఈ నాలుగంతాల్లా ప్రతిబింబించే చిన్నకథ ‘ఒక్కడే మనిషి’. ఈ కథలో చిత్రింపబడిన ప్రాంతీయ వాతావరణం “తణుకు” లోనిదే అయినా, ఇలాంటి తణుకులు ఆంధ్రదేశంలో చాలా ఉండొచ్చు. గోడ్డు ప్రమాదంలో దెబ్బతిన్న సైకిలుమనిషిని చూసి ఏయే వ్యక్తులు ఎలా భావించుకుని, బాధ్యత పట్ల ఏలాంటి భావాలు వ్యక్తంచేశారో చివరికేం జరిగిందో ఈ కథలో చూస్తాం.

మ్యాటినీ చూడటానికి వచ్చిన పల్లెటూరు ఆడమనిషీ, స్కూలుకి పోయే ‘ఆదర్శ’ ఉపాధ్యాయుడూ, సంఘసేవా తత్పరుడూ, గైతు సోదరుడూ, పురోహితులు, పోలీసుసిబ్బంది, సైకిలుషాపు వద్రాడూ, పాతకేళ్ళ యువకుడూ, ప్రైవేటు డాక్టరు, శ్రమశిల్పి హాస్పిటలు అన్నీ ఎక్కడో అక్కడ మనం ఎరిగిన్నావే. ఇంతచిన్న కథలో ఈ చిత్రం అంతా ఎలా ఇమిడిందో చదివి చూడండి. ఇదిగో ఆ చిన్నకథ!

విద్యకి వినోదాలకి, పంటలకి, పరిశ్రమ లకి తగు స్థాన మెరిసే మా ఊరు మధ్యగా ఒకే రోడ్డు నల్లత్రాచులా పరచుకుని వుంటుంది. ఆ రోడ్డు మా ఊరిమీద పడ్డ పాపపు మరకలా, అర్పవేళ జనాభాని కసిరిన కాపలా వుంటుంది. దానిమీద శరవేగంతో గమ్యం చేరాలని దూసుకు పోయే వాహనాలకి రాత్రి, ఒగ్గూ, నిద్రా, నియమం లేవు. అందుకే కొందరి దొర్బాగుల గమ్యం స్వర్గంగా మారు తుంటుంది.

ఆ రోజు నైకిలు మీద వెళుతున్న ఓ యాదైయేళ్ళ వానిని లారీగుడ్డేసింది. కింద పడిన ఆతని తొడలు చీల్చుకుంటూ వెళ్ళి, ఎలక్ట్రిక్ పోల్ ని ఢీకొని ఆగింది. ఆతని నైకిలు లారీ చక్రాల కింద పడి మెలికలు తిరిగిపోయింది. డ్రైవరు పారి పోయాడు. రోడ్డుప్రక్కగా మృత్యువు పోరాడుతూ ఆ మనిషి పడున్నాడు.

ఆ దృశ్యం చూడడానికి చుట్టూమూగిన జనం. సానుభూతి, అగ్రహం, వేదాంతం కలబోసిన భావాలతో బాధపడుతూ నుంచున్నారు. ఆతని ప్రాణాలు కాపాడడానికి ఎవరూ సాహసించలేదు. సమయం గడుస్తూంటే, కొందరు కొత్త ప్రేక్షకులు వచ్చి చేరుతున్నారు. అంతలోకే కుతూహలం చల్లబడిన పాఠ ప్రేక్షకులు జారుకుంటున్నారు.

మ్యాటిని చూడడానికి, పట్నం వచ్చి ఓ పల్లెటూరి ఆడమనిషి ఈ గుంపు చూసి, బలంగా మోచేతులతో అడు తొలగించుకు ముందు వరసలో కొచ్చింది. కళ్ళకు కనిపించిన దృశ్యం ఆమె గుండె లను కలచేసింది. ఉండబట్టలేక పల్లె టూరి భావతో నిజాయితీగా తన బాధ వెళ్ళగక్కింది. “ఓలమ్మా! ఎంతగోరా న్నాయం జరిగిపోనాది! నిచ్చేపంలాంటి పేనం నాగేసిందా దిక్కుమాలిన లారీ, దాని జిమ్మడ. ఆ డ్రైవరు సచ్చికోడు

మపైపోనూ. ఆణి ఆడి పిల్లల్ని అమ్మా గెత్తుకుపోనూ. ...” అంటూ కాపలా థాయి వల్లించి, తన వంతు సానుభూతి చూపించి, ముందు మ్యాటిని చూడవల సిన కార్యక్రమం ఉన్నందున వచ్చినంత జోరుగానూ, మోచేతుల సహాయంతో జనాన్ని తొలగించుకు వెళ్ళిపోయింది.

స్కూలుకి వెళుతూ అక్కడ లిరిగి చూస్తున్న ‘ఓ ఆదర్శ’ ఉపాధ్యాయుడు.

“అబ్బే, అసలు రోడ్డు మీదకు రావా లంటే భయంగా వుంది. మళ్ళీయింటికీ తిరిగి వెళతామన్న ఆశలేదు. అవునుమరి జనాభా పెరిగిపోయింది. వాహనాలు పెరిగిపోయాయి. రద్దీ పెరిగిపోయింది. నా చిన్నప్పట్నుంచి పెరిగిందల్లా యీ రోడ్డు సగటునడల్పుమాత్రం” అని తన విమర్శ క్లప్తంగా అయిదు పంక్తులకు

శ్రీ దేవరకొండ గంగాధర రామారావు
మించకుండా ప్రజలకు తెలియజేసి, తన కోసం ఆత్మతగా ఎదురుచూస్తే ‘ఆదర్శ’ విద్యార్థులను ఉద్ధరించడానికి తొందర పడుతూ వెళ్ళిపోయాడు.

అంతవరకు ఆ మనిషి చచ్చిపోయా డనుకుని చూస్తున్న కొందరికి, అతను కొంచెం కదలడంచూసి నిరుత్సాహం కలిగింది. కొంత మోసపోయామన్న బాధ కూడా కలిగింది. కాని మరి కొంతమందికి ఈ ‘చావు’ సీకగా కొత్త మలుపు మరింత ఉత్కంఠ రేపింది ... జనంలో కలవరం ప్రారంభమైంది.

‘ఇంకా బతికే వున్నాడురా, పాపం!’
‘అదిగో చెయ్యి కదులుతున్నాడు’
‘చుట్టూ కళ్ళప్పగించి చూస్తున్నాడు మొదలైన వ్యాఖ్యానాలతో గుంపులో జనం అతను సజీవంగా వున్నాడని సర్ది పక్కలు జారీ చేశారు.

‘వెంటనే డాక్టరు దగ్గరికి తీసుకెళ్ళితే బతుకుతాడు’ అని ఒకాయన ఉచిత సలహా ఇచ్చాడు.

“ఆ. తప్పకుండా బతుకుతాడు. కాని తొడపైకి కాళ్ళు తీసేయాలి. కాళ్ళు పోయినా ప్రాణం దక్కుతుంది’ అని వైద్య విధానం కూడా సూచించాడు మరో సేవా-తీర్పుడు.

పురుగుల ముందు కోసం వచ్చిన ఓ రైతు సోదరుడు మాత్రం ఈ మాటలు విని మండిపడ్డాడు.

“డాక్టరు గీట్లకూ అంటారేం దమ్మా? అసలు పోలీసుళ్ళు రావాలి గందా! ఆళ్ళు సూసుకోవాల్సి మన్నారం. మనం గిని యిగుక్కుంటే, లాక్కెళ్ళి కట కటాలెనకాల తోసేస్తారు. బాబ్బో!” అని చుట్టూ వున్నవాళ్ళ మీద పిరికమందు జల్లాడు.

అంతవరకు ముంగు వరసలో నుంచుని, సిగరెట్టు దమ్ములులాగుతో, జనంలో వున్న ఆడపిల్లలకి పోజులు కొడుతున్న యిద్దరు నక్క విద్యార్థి హీరోలు, రైతు సోదరుడి నోట పోలీసుల మాట విని, జీకోలై చల్లగా వెనకి వరసలోకి జారు కున్నారు.

ఒకరింట్లో వివాహం జరిపించడానికి వెళుతున్న యిద్దరు పురోహితులు. కుతూ హలం కొద్దీ అక్కడ ఆగి, జనాన్ని తగి లితే ఆశాచం అన్న శంకనో జనమధ్య ఖాళీయైంది కాళ్ళ సందుల్లోంచి చూసి విషయంగ్రహించారు. పెద్దాయన ఒక్క ట్టుణం, శివ శివ అంటూ కళ్ళు, చెవులూ మూసుకుని, తర్వాత ఒక్క పాడుం పట్టు లాగి, ఆ ఘాటుపోకుండానే, ఆ విషాద సంఘటనలో వున్న వేదాంతం తన శిష్యుడికి వివరించాడు.

‘చూశావురా, విన్నీ! ఘోర కలి కాదుట్రా! ఎక్కడపుట్టాడో ఎక్కడ పెరి

గాడో చివరికి మన తలుపు నైదు కాలువ గట్టిన గట్టాడు. ప్రారబ్ధం తప్పించ లేంరా, విన్నీ!

ఇది విన్న విన్నీగాడు మరింత కలవర పడి అనుమానంగా అన్నాడు 'గురువు గారూ మనం శుభమా అంటూ కళ్యాణానికి వెళుతూ ఇలా రక్తిం చూడ్డం అపశకునం కాదుటండీ? పైగా మగ పెళ్ళి వారు రెండు బస్సులలో నిగుతారట. ఈ లెక్కన అంతా సవ్యంగా చేరతారంటారా? అదిన్నీ కాక, ఆ లారీ కింద పడిన వాడు యింకా సజీవంగా ఉన్నట్టు తోస్తోంది. ఆ క్వీస కాస్తా అగిపోకుండా మనం యిక్కడినుంచి సద్దుకుంటే మంచిదికాదా? లేకపోతే తర్వాత శవాన్ని చూసిన దుష్ఫలితాలు, స్నానాలు అవన్నీ లేవండి, బయలు దేరుదాం!'

ఆ హెచ్చరిక తో యిద్దరూ చిటికెలో మోయమయ్యారు.

మరికొంత సేపటికి ఎస్. వి గారు కానిస్టేబుల్ ని వెంటపెట్టుకుని వచ్చారు ఆ మన ఏక్సిడెంట్ కేసుల స్పెషలిస్టులా ఊంలూ అంతా పరీక్షించి నేరం పసిగట్టేశారు! 'చూడు ఐన్నాట్ ఐస్. అదో లారీ, యిదిగో స్క్విడ్ మార్క్! అదిగో పంగి పోయిన ఎలక్ట్రిక్ పోల్, యిదిగో తుక్కు యిపోయిన సైకిల్, యిదిగో రక్తం, యిదిగో బాడి. యిది నిక్కచ్చిగా ఏక్సిడెంటు. 304 ఎక్స్రెండ క్రౌంకట్టాలి' అంటూండగా, కాన్ స్టేబుల్ 'సార్ యిస్ జార్డ్ యింకా బతకేవున్నాడు. సార్' అన్నాడు. ఎస్. వి. ముఖం చిట్లించాడు. 'ఎలాగూ చస్తాను. చస్తూ మనల్ని చంపడం' అని గొణుక్కుని, 'అయితే చూడు, నేను వెంటనే వన్నాట్ ఫోని పంపుతాను రెక్స్విజిషనిచ్చి, ఇంట్లో ఆసుపత్రికి, తీసుకళ్ళండి. పక్క ఊళ్ళో మినిస్టరు

గారొస్తున్నారు. నాకు బందోబస్తు డ్యూటీ వుంది. అర్జంటుగా వెళ్ళాలి' అని కాన్ స్టేబుల్ ని కాపలా వుంచి కంగారుగా వెళ్ళిపోయాడు.

తనకు అభించిన అధికార హోదాని వెంటనే ఉపయోగించుకుంటూ కాన్ స్టేబుల్ లారీలో జనాన్ని 'దూరం దూరం...' అంటూ అదలిస్తూ చుట్టూ ఓసారి తిరిగివచ్చి, లారీ సోదాలో మురిగి పోయాడు.

గాయపడిన మనిషి "దాహం... అన్నట్టు నోరు తెరిచి సొంజలు చేస్తున్నాడు.

"ఎవరైవా కానీని నీళ్ళందుకోండయ్యా, అలా బొమ్మలా చూస్తూ రేమిటి?" అని మండిపడ్డాడు ఒకాయన, తనూ బొమ్మలాగే చూస్తూ. జనంలో కలకలం రేగింది. మళ్ళీ సానుభూతి కరటంలా కదిలింది. 'దాహంట, పాపం!' అని విచారించారు.

'నీళ్ళు...నీళ్ళు' 'పానీ, భాయి పానీ' 'వాటర్ ... వాటర్' 'తన్ని, జలం.'- యిలా జాలి, మతి భాషాభేదాలు లేకుండా అందరూ ఆ మనిషికి నీళ్ళు కావాలని ఏకగ్రీవంగా అంగీకరించి ఉదారంగా ప్రకటించారు. కాని ఒక్కరూ నీళ్ళు ప్రయత్నం చేయలేదు. ఇంతలో ఓ కుర్రాడు పక్కనే నైకిల్ షాపులో కళ్ళి ఓడొక్కతో నీళ్ళు తెచ్చి, తిన్నగా గాయపడిన మనిషి దగ్గరకెళ్ళి అతని గొంతులో కానీని నీళ్ళు వంచాడు. ఆ మనిషి కష్టం మీద గుటక వేసి, యింకా కావాలన్నట్టు, నోరు తెరిచాడు ఆకగా. కుర్రాడు మరోసారి డొక్కుతో నీళ్ళు పోయబోయాడు. ఇంతలో అలజడి గమనించిన కానిస్టేబుల్ 'ఎవడా అక్కడ!' అని అరిచాడు. ఆ అరుపుకి కుర్రాడు బెదిరిపోయి డొక్కు అక్కడే వదిలేసి

బయటకు పరుగెత్తాడు. కానిస్టేబుల్ మళ్ళీ ఓసారి చుట్టూ తిరిగి, లారీ తిప్పుతూ జనాన్ని హెచ్చరించాడు. "దొరగాడు వచ్చేవరకు ఏవర ఏమీ ముట్టుకోకుడదు. దూరం ..." అని మళ్ళీ లారీ పరిశీలనలో మురిగిపోయాడు.

కొద్ది ఊచాం క్రితమే, అక్కడకు వచ్చిన ఓ ప్రాతికేళ్య యువకుడు ఇదంతా గమనించాడు. "ఏమిటి? అరగంటయిందా ప్రమాదం జరిగి? యింత వరకు ఎవరూ అతణ్ణి అనువత్రికి తీసుకెళ్లలేదా? ఏం మనుషులయ్యా మీరు" అని ఆకేళపడుతూ, దారిన వెళ్ళే ఓ రిక్షాని పిలిచాడు. రిక్షావాడు రానన్నాడు. 'ఈ కాడనుంచి, కోర్టుగా, పోలీసుల చుట్టూ మాం తిరిగ నేంబాబు' అంటూ విసుక్కున్నాడు.

'తోటి మనిషి ప్రాణం రక్షించడానికి ఎవరూ ఏమాత్రం త్యాగం చెయ్యరు. ఫీ!' అని యువకుడు మనసులోనే చీదరించుకొని, ఒక్క డొఫులో జనాన్ని తోసుకుని, తిన్నగా గాయపడిన మనిషి దగ్గరకెళ్ళాడు.

ఎవరి సహాయం లేకుండానే అతణ్ణి బలంగా లేవనెత్తి బుజాన్ని వేసుకొని బయటకు నడిచాడు. చుట్టూ జనం పాలులుగా విడిపోయి అతనికి దారిచ్చారు. అతని సాహసానికి మెచ్చుకున్నారు. ఆశ్చర్యపోయారు. ఇది ఆలస్యంగా గమనించిన కాన్ స్టేబుల్, గట్టిగా అరుస్తూ వారించబోయాడు. కాని యువకుడు భావరూ చేయలేదు. అతను ముందుకు సాగిపోయాడు. కొద్దిగా భయం, భయంగా వెంటబడ్డారు.

యువకుడు రొప్పూ ఓ ప్రైవేట్ డాక్టర్ దగ్గరకెళ్ళాడు 'యిది మెడికో లీగల్ కేసుయ్యా, గవర్నమెంట్ డాక్టర్ కి చూపించు. రూల్స్ తెలియన్?'

అంటూ తలుపు మూకాడు. యువకుడి కళ్ళలో రక్తం చిమ్మింది. 'చచ్చేవాడికి ధూల్స్ తెలుస్తాయా ధూల్స్!' అంటూ వక్కు పటపట కొరికాడు. కాని సమయం చాలదు. ప్రతిక్షణం విజృంభిస్తోంది.

అలాగే బరువు మోస్తూ గవర్న మెంట్ అనుపత్రిక నడిచాడు. యువకుడికి ఆయాసం ఎక్కువైంది. ఊపిరి అందడం లేదు. బుజం మీద మనిషి జారిపోతున్నాడు. యువకుడి చేతులు రక్తంతో తడిసి పట్టుకుంటున్నాయి. కాని ఈ మనిషి బతికాల్సింది. అదే యువకుడి ఏకైక ఆశ. కత్తి నంతా కూడదీసుకుని నడచి, ఎలాగో గవర్న మెంట్ అనుపత్రిక చేరాడు.

హాస్పిటల్ అరుగుమీద గాయపడిన మనిషిని దింపి పడుకోబెట్టాడు. "డాక్టరు గారూ డాక్టరుగారూ" అని అవేళంగా అరిచాడు. కాని సమాధానంలేదు. ఎక్కడో లోపల వాడు వరండాలో ఎవరినో నవ్వులూ, కబుర్లూ వినిపిస్తున్నాయి.

గాయపడిన మనిషి కాళ్ళత నిద్రలోకి జారిపోతున్నాడు. అతను కత్తి నంతా కూడదీసుకుని దట్టం పెట్టడానికి వృధా ప్రయత్నం చేశాడు, తడబడుతూ ఉన్నాడు.

'నువ్వెవరినో బాబూ .... దేవుడివి!' అని నిర్ణీతంగా పక్కకు వాలిపోయాడు. యువకుడి క్రమ ఫలించలేదు. అతను అవేళంగా వెళ్లి అనుపత్రిక తలుపు తన్నాడు. గాజుతలుపులు, అతని గుండె లాగే భక్తుల పగిలి రాలిపడ్డాయి. అతని కళ్ళలో నీళ్ళు నుక్కు తిరిగాయి.

దేశంలో అక్షలూ, కోట్లూ వుంటారు మనుషులు. ఎందుకు? కాని ఒక్కడే మనిషి, వాడే దేవుడు!!

....—....

5. జాతిని జాగృత చేసిన గిడుగు "తెలుగు"

—డా॥ వి సీమన్ M.A., Ph.D.,

దేశభక్తి అంటే మాద్యప్టిలో భాష మీద ఆధిమానమే. మాట్లాడుతున్న భాషను కాదని, మృత భాషను పూజించటం ఎలాంటిదంటే ఆంగ్లంలో మాడి చస్తున్న నాటి మనిషికి అన్నం పెట్టకుండా, చనిపోయిన వారి పేరుతో బ్రాహ్మణులకి శ్రాద్ధభోజనం పెట్టడం లాంటిది.

— "తెలుగు" పత్రిక.

సంపాదకత్వంలో ఉన్నత శిఖరాలు అధిగోహించిన ప్రముఖ పత్రికా సంపాదకుల్లో గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు అగ్రగణ్యులు. అధ్యక్షులు తన కలాన్నే కత్తిగా ఉపయోగించి ప్రజల్లో నవచైతన్యాన్ని కలిగించి తెలుగు పత్రిక ద్వారా తెలుగు దేశంలో సంచలనం సృష్టించిన సుప్రసిద్ధ పత్రికా సంపాదకులు గిడుగువారు.

తాను చెప్పదలచుకున్న భాషాల్ని, తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాల్ని, నూతనాల్ని సాహితీ విజువల్స్ తూ. చ. తప్పకుండా నూటిగా, అరమరకలు లేకుండా నిక్కచ్చిగా నిర్మోహమాటంగా, నిర్భయంగా ప్రచారం చేసిన ఘనత గిడుగు వారికి దక్కుతుంది. కాకారాయశృంగ జేజీలు కొట్టడంగాని, 'భజన' పరులకు దాసోహం కావడంగాని ఆయనకు అలవాటు లేదు. ఆసలు ఆయనలో రాజీమనస్తత్వం భూతద్దం పెట్టి ఎంత వెదికినా కనబడదు. ఉన్నది ఉన్నట్లు తంకా పగలుకొట్టినట్లు చెప్పడం ఆయనకు వెన్నతోపెట్టిన విద్య.

రచయితగా, పత్రికా రచయితగా, పత్రికా నిర్వాహకుడుగా, ఎవరిని పేరు

క్రభ్యాతలు పొందారు గిడుగువారు. అంతకు మించిన పేరు పత్రికా సంపాదకులుగా గడించారు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే తెలుగువారు సగర్వంగా 'మావాడు' అని చెప్పుకోదగ్గ ఉత్తమ పత్రికా సంపాదకుల్లో గిడుగు వారు ఒకరు.

గంజాంజిల్లాలోని (ఇప్పటి శ్రీకాకుళం జిల్లా) పల్లకిమిడి నుంచి గిడుగువారి సంపాదకత్వంలో 1919 సెప్టెంబర్ లో వర్తమానాంధ్ర భాషా ప్రవర్తక సమాజ పక్షాన 'తెలుగు' అనే మాసపత్రిక వెలువడింది. ఈ పత్రిక బరంపురంలోని వేరుచుక్క ప్రింటింగ్ వర్క్స్ లో 32 పుటల క్షుద్రామిత్రాలో అందగా ముద్రించబడింది. ఈ పత్రిక పుటలు ముప్పైరెండు. సంవత్సరం చుదా వెల నాలుగు రూపాయలు. వర్తమానాంధ్ర భాషా ప్రవర్తక సమాజ సభ్యులకు మాత్రం మూడు రూపాయలకే లభ్యమయ్యేది.

1919 సెప్టెంబర్ లో ప్రారంభమైన తెలుగు పత్రిక సంవత్సరం పాటు దిగ్విజయంగా నడిచి 1920 ఆగష్టు నెలలో ఆగిపోయింది. 1919 సెప్టెంబర్, అక్టోబర్, నవంబర్, డిసెంబర్ వరకు ప్రతినెల క్రమం తప్పకుండా ఈ పత్రిక వెలువడింది. పద్ధతిప్రకారం ప్రతి నెలా ఒక సంచిక రావాలి. అలా నాలుగు నెలలు మాత్రమే నడిచింది. కారణం ఏ నెలకు ఆ నెల ఫకాలంలో పత్రిక ముద్రించక పోవడమే. 1920 సంవత్సరం నుంచి జనవరి - ఫిబ్రవరి నెలలు రెండూ కలిసి 5,6 సంచికలుగాను, మార్చి - ఏప్రిల్ 7,8

సంచికలుగాను, మే-జూన్ 9,10 సంచికలుగాను జూలై-ఆగస్టు 11, 12 సంచికలుగాను ముద్రించడం జరిగింది.

‘తెలుగు’ పత్రిక ముఖపత్రంపై సరస్వతి బొమ్మ ముద్రించ బడింది. దాని దిగువన రాజశేఖరుని ‘కావ్య మీమాంస’ లోని ఉత్తిబిసేనా కబోభాసాజాహ్నా ఇసాహోదు’ అనే సూక్తిని ప్రమరించే వారు. దాని క్రింద

“కవులయొక్క విశేషమే కావ్యమగును. భాష ఏదైన నదియె కావచ్చు గాక!” అనే సూక్తినికూడా ముద్రించేవారు.

తెలుగు పత్రికారంగంలో ఈ పత్రిక ఘట్టి ఒక మహత్తర అధ్యాయానికి నాంది పలికింది. పత్రికలు అంటే ఇలా ఉండాలి సుమా అని సాటి చెప్పింది ఈ పత్రికే. ఆంధ్రదేశంలో అత్యున్నతమైన పత్రిక నడిపిన కీర్తి గిడుగువానికి మిగులు తుంది.

అసలు ‘తెలుగు’ పత్రిక ముద్రించడానికి కారణాలు ఏమిటి? దాని ప్రాముఖ్యం ఏమిటి? ఇతర పత్రికల వలన నెరవేరింది ఈ పత్రిక ద్వారా పొందదలచిన ప్రయోజనం ఏమిటి? అనే విషయాలు గూర్చి గిడుగువారు క్లుప్తంగా మొదటి సంచికలోనే తన అభిప్రాయాన్ని కుండబద్దలు కొట్టినట్లు చెప్పడం చెప్పకోదగ్గ విషయం. అవి ఏమంటే వ్యావహారిక భాష - దానిప్రకృతి, దాని ఉపయోగాలు, దాని గౌరవం, దానిని ఉపేక్షించడం వల్ల దేశానికి కలుగుతున్న హాని విపులంగా వివరించారు.

తమ పత్రిక ధ్యేయాన్ని గూర్చి గిడుగువారు ఇలా చెప్పారు. “తెలుగు వారి విద్య, వారిభాష, వారి సారస్వతము వీటిని గురించే కాని యితర విషయముల జోలికి మేము పోము, తెలుగు వారి విద్యకు అటంకములు కాకుండా

ఉంటే రాచకార్యములలోగాని, మతములోగాని జాతిలోగాని, మరదేనిలోగాని, మాకు వుండదు. భాషా సారస్వతముల విచారణలోనైనా సత్యమందే మాకు పట్టుదలగాని. వాదులయొడలను, ప్రతివాదులయొడలను ద్వేషముండదు. అందరున్న మిత్రులే. ఇది మాసంకల్పము! అని తెలియజేశారు.

“ఇంగ్లండులో ఇంగ్లీషు, ఫ్రాన్సులో ఫ్రెంచి ఎట్లున్నవో - అట్లే తెలుగుదేశములో పెద్దలు నోడను వాడేటి తెలుగునే భాషకు సాధ్యమయినంత దగ్గంగా తెలుగు వ్రాత తెచ్చి నోటిమాటా, చేతి వ్రాతా ఒకదాని కొకటి పోషకములుగా చేసి, రెండింటికీ సమముగా ప్రకృతి కలిగించి, వ్రాత సార్థకముగాను నులభముగాను చేసి, తెలుగువారు వ్రాసేదే కాక మాట్లాడేది కూడా సభ్యభాషే అనే గౌరవము దేశమునకు సంపాదించడమే 2 అని తెలుగు పత్రిక ప్రయోజనాన్ని నొక్కి వక్కాణించారు.

గిడుగువారు అపరిమితమైన భాషాభిమానంతో ఈ పత్రిక పెట్టడం జరిగింది. పర్లాకమిడినంటి మారుమూల ప్రాంతం నుంచి ఈ పత్రిక నడపడం గిడుగు ధైర్య నావాసాల్ని మనం కొనియాడవచ్చు.

ఈ పత్రిక సంవత్సరం పాటు నడిచినప్పటికీ భాషాసాహిత్యాలకు ఎంతైనా సేవచేసింది. మాఖ్యంగా వ్యావహారిక భాషాద్యమానికి ఈ పత్రిక చేసిన సేవ నిరుపమానమైనది. ఈ పత్రికలో కేవలం భాషా విషయాలు మాత్రమే చోటు చేసుకున్నాయి. సమీక్షలు - విమర్శలు, కవితలు, నవలలు, కథలు, మొదలగునవి ఏవీ ఇందులో లేవు. గిడుగువారు వ్యావహారిక భాషా ఉద్యమానికి తీవ్రతరం చేయడంకోసం ఈ పత్రికను బ్రహ్మాండమైన ఒక వేదికగా ఉపయోగించుకున్నారు. అందుచేతనే ఈ పత్రికలో భాషా విష

యాలు ఎక్కువగా చోటు చేసుకున్నాయి.

గిడుగువారు వేదం వేంకటరాయ కాస్త్రి గారిపై వ్రాసిన ‘ఆంధ్ర పండిత భీషక్కుల భాషా భేషజం’ అనే వ్యాసం ఈ పత్రికలోనే మొదట ముద్రించబడింది.

కొక్కొండ వెంకటరత్నం పంతులు గారు ‘ఆంధ్ర ప్రసన్న రాఘవనాటకం’లో వాడిన చన్నులు, గొప్పచన్నులు, గొప్ప కొప్ప, పెద్ద పిణుదులు, బుగ్గలు, చెంబలు, పండ్లు, కాళ్ళు, అది, ఇది, వాడు, వీడు మొదలగు ప్రయోగాల్ని వేదం వేంకటరాయకాస్త్రిగారు అప్పకవి కాస్త్రాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని ఈ ప్రయోగాల్ని అసాధువులని అధిక్షేపించారు, తప్పు ప్రయోగాలని నిందించారు. అపరిహార్యములని విమర్శించారు. చివరకు నిషేదించారు కూడా. గిడుగు వారు ‘ఆంధ్ర పండితభీషక్కుల భాషా భేషజం’ అనే వ్యాసంలో వేదం వారిని సజితంగా విమర్శించి, వెంకటరత్నం పంతులుగారి ప్రయోగాలన్నీ సాధువులే అని నిరూపించారు.

ఇచ్చి పుచ్చి, విజృంభణన్ననువు అంగములన్నిడు, వాడుక్కా. సభికులు, వల్లగంధము, ఎక్కడఁ బడదయ్యెడు, అలత తెలుగు, భావింపు చున్నాఁడు, ముందు, ఎందుకు అనే ప్రయోగాలు లోకంలో నుప్రసిద్ధమై పుండడమే కాకుండా భాషా స్వభావగుణంగానే ఉన్నాయని గిడుగు వారు తేటతెల్లం చేశారు. ఈ ప్రయోగాలన్నీ అసాధువులు కావు సాధువులని తీవ్రంగా ఖండించి అనేకమంది ప్రాచీన కవుల గ్రంథాల్లోని అనేక ప్రయోగాల్ని నోపకత్తికంగా విపులంగా వివరించి తన ప్రతిభా పాండిత్యాన్ని ప్రదర్శించి ప్రముఖ పండితుల దగ్గర కభాష అని పించుకున్నారు.

గిడుగువారి భూమిగిడుగు మొదలు

సీతాపతి వ్యాసాలు కూడా తెలుగు పత్రికలో వెలుగుడ్డాయి. సీతాపతిగారు ప్రాసిన నన్నయభట్టు సీసపద్య భేదమా అనేవ్యాసం 1919 అక్టోబర్ సంచికలోను, అఖండవడి వ్యాసం మేజూన్ సంచికలోను ముద్రించబడింది. ఈ వ్యాసంలో అఖండవడి అగ్రాహ్యంకాదు గ్రాహ్య మని నిరూపించారు. మీదు మిక్కిలి అఖండవడి గ్రహిస్తే ఉభయ వశుల అవసరమండదని వివరించారు వీరు వ్రాసిన 'చందోరహస్య దర్పణము' అనే వ్యాసం కూడా ఈపత్రికలో నేముద్రించబడింది.

'ఈపత్రికలో ప్రకటించిన వ్యాసము అలోని విషయములు చాలాశ్రమతో విమర్శించి తెలుసు కొన్నవిగాని సాధారణ మయినవి కావు. వాటి విలువ వివేకం గల వారికి విమర్శకులు ఎన్నగలరని నమ్ముతున్నాను' అని గిడుగువారు అన్నారు.

వాడుకభాషను వ్యాపింప చేయడానికి గిడుగువారు పడరాని పాట్లుపడ్డారు. ఆయన డబ్బు సంపాదించడం కోసం పత్రికపెట్టలేదు. జాతిజాగృతి చేయడం కోసం కంకణం కట్టుకున్నారు. అందుకే గిడుగువారు ఇలా అంటారు. 'ఈ పత్రిక ప్రకటించుటవల్ల నావ ధనలాభము, ఏమీకలుగలేదు. కలుగుతుందని ఆశపడలేదు. నష్టము రాదను కొన్నానుగాని, వచ్చినది. ధనవంతుడను కానుగనక దుర్భరముగా ఉంటుంది. అయితే నేను చేయాలను కొన్న భాషాసేవ దేశమునకు ఉపకారమయినదని తెలుసుకొని ధనవంతులయిన దేశాభిమానులు ఎవరయినా తగిన సాయము చేస్తారని ఆశపెట్టుకొని ఉన్నాను. వ్యవహారిక భాషకు ఉండవలసిన గౌరవము సంపాదించుట ప్రథమ కర్తవ్యముగా ఎంచి, దాని సాధుత్వ సిద్ధాంతము చేయవలసి వచ్చినది. భాషా

❀ స్త్రీ దేవత ❀

—శ్రీ గౌరీభట్ల ఓమురామశర్మ అవధాని

1. తను భార్య తను బల్ల నిచ్చుకొను
భర్త ప్రేమకై సచ్చరి
తను సృష్టించి నింతరమ్ము పరి
చర్యలో జేయు సంభోగరీ
లున గర్భంబును దాల్చు తొమ్మిది
నెలలో దీక్షైకతోరిం బవ
స్థిమెనిన్ కను తల్లియై జనన
సంస్థానంబు స్త్రీ దేవత॥

తత్త్వము, సారిస్వతము మొదలయిన విషయముల సవిమర్శముగా విచారించుటకు ప్రయత్నము చేస్తున్నాను' అని గిడుగువారు తన ఆభిప్రాయాన్ని తెలియజేశారు.

ఉత్తమ ఆదర్శాలకు ఉన్నత ప్రమాణాలకు, విశ్వాసాలకు, తిలోదకాలివ్వక వత్తుడులకు ఎంతిమాత్రం తలకగ్గక తాను నమ్మిన భావాన్ని వ్యాప్తి చేయడం కోసం రాజీపడని పరిశోధనాత్మిక పత్రికాసంపాదకుడు గిడుగువారు. తెలుగు పత్రికా ప్రపంచంలో గిడుగువారిస్థానం కాశ్వతమైంది. ప్రమాఖమైంది. పశిష్టమైంది. విలువైనది కూడా.

సూచికలు

1. విన్నపము - తెలుగు, సంపుటి 1, సంచిక 1, 1919 సెప్టెంబర్, పుట. 24
2. పైదే, పుటలు 10-11
3. చందాదారులకు విన్నపములు - తెలుగు; సంపుటి 1, సంచికలు 11, 12, 1920 జూలై - ఆగస్టు, పు 44
- 4, పైదే, పు. 4.

2. వనితా నీతను వెంత కోమలము
రక్వంతన్ శ్రమన్ గల్గినా
మనలేవందువు భర్త సంగమ పులయ్య
మొదమై గర్భ ధా
రణ దాల్చిన్ నవమాసముల్ గడిపి
సర్వావస్థలన్ పొంది జ
న్మను గల్గించిన కన్న తల్లిని
సమ్మానితురే మజ్జగాల్

3. నవమాసంబులు మోసికొని
కను నీ నారీ మణి వంకమా
వన దూపందిడు తన్మయత్వమున
కన్యాత్వంబు తొల్లగంగ త
ల్లివి గాగల్గిన ధన్యజీవి కవులే
లేకమ్మికే దోషముల్
భువినందున్ నిజమైన దేవతవు
కై మోడుల్ సమర్పితునే,

4. సీ. తొమ్మిది నెల్లుగా దర్శరంబగు
మోత
మోసి కొని కన్నట్టి ముదిత చరిత
క పాపను తన కంటిపాపల కన్న
నపురూపముగ జూచు నమ్మ
మమత
పాపకు మురిపాల పాల నందించుచు
కాపాడుకొను కన్నకడుపు ఘనత
ప్రాణసంకట మగు బాధలకోర్పియు
ప్రసవించు సంతాన వతిగ పడతి,
గీ. తనదు చనుబాల నిచ్చును మనసు
పడుచు
సంతు మెచును సాంసార
సార మెరిగి
తల్లి యనురాగ బంధంబు ముక్కువేసి
వెలుగుచున్నది స్త్రీ మూర్తి విలువ
గలిగి

6. “భవ్యగుణపవిత్ర! భరతపుత్ర”

(శతకము - 1 & 2 భాగములు)

—శ్రీ టి. శ్రీరంగస్వామి, యం.పి.,

(భవ్యగుణ పవిత్ర! భరతపుత్ర!
2 భాగములు శతకము - ‘విభావసు’ -
ప్రతులకు, ‘విభావసు’ ఫణిరపు ప్రభా
కరశర్మ, విజయవాడ థర్మల్ స్టేషన్,
కృష్ణాజిల్లా - 521456, ఫుటలు 88+6;
వెల రూ. 10/-లు)

శ్రీఫణిరపు ప్రభాకరశర్మగారు ‘విభా
వసు’ కలం పేరుతో చిరపరిచితులు.
ఈయన ఇదివరకే ‘పీఠ బ్రహ్మము’,
‘శ్రీప్రభాకరా!’, ‘భవ్యగుణపవిత్ర!
భరతపుత్ర!’ 1 వ భాగం శతకాలను
ప్రచురించి శతకపాఠకులకు శతకరచయి
తగా తెలిసి ఉన్నారు.

శ్రీ శర్మగారు కేవలం చక్కటి కవి
మాత్రమేకాదు, గద్య రచయితకూడా.
‘విభావసు’ కైతల వృద్ధ్యంగా ఉండి
నల్లరైపై బండి నడకలా సాగుతుంది.
ఆయన పద్యాలు అటవెలడలు. ఇవి
స్వేచ్ఛావిహంగాలు, ఆ స్వేచ్ఛాగమనం
లోనే ఎన్నో లోకకమైన అంశాలను
ఇందులో పొదిగించి రసరమ్యంగాను,
పాఠకుని మనస్సుకు నూటిగా తగిలేటట్టు
గాను, వృద్ధులలో హత్తుకునేటట్టు
గా కవనాన్ని అల్లారు అని చెప్ప
వచ్చును నిస్సందేహంగా. శ్రీ ప్రభాకర
శర్మగారు ప్రస్తుతం “భవ్యగుణ పవిత్ర,
భరతపుత్ర” అను శతకమును రెండు
భాగాలు కలిపి కేశారు. ఇందులో
త్రిశతులున్నాయి. త్రిశాంజ్ఞానమానకు
వివరణలా, త్రినేత్రంతో చూసి వివరించి
చెప్పినట్టుగా ఉన్నాయి.

ఈ శతకములో సాంప్రదాయము నను
సరించి ఇష్టదేవతాపూజ, కుకవినిండ,

కుకవి ప్రస్తుతి మొదలగు అంశములతో
పాటు అంత్య గద్యమునుకూడా అను
సరించి ఇందులో లిఖించారు. ఈ పద్య
రచనకు కూడా పాదు పోసి, జీవం పోసి,
కవిగా తీర్చి దిద్దినది వీరి చిన్నప్పటి
గురువు విమర్శకాచార్య శ్రీ స్వర్ణసుబ్ర
హ్మణ్యకవిగారు అని వీరి శతకములో
ప్రచురించిన లేఖ ననుసరించి తెలియు
చున్నది.

శ్రీఫణిరపు ప్రభాకరశర్మగారు శత
కాలతో బాటుగా తొమ్మిది నవలలు,
నాలుగు ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలు, బాలల
కొరకు 25 విజ్ఞానమానకు సంబంధించిన
పుస్తకాలను అందించారు. ముదితా
ముదితములు కలిసి అర్థశతమునుదోచినవి.

శ్రీ శర్మగారి కవితావంతరసును రుచి
చూపించే నిమిత్తం రెండు, మూడు
పద్యాలను ఉదాహరిస్తాను. పరికించండి.
ఈ కవనములో ఈనాటి సామాజికమా
లైన అంశాలెన్నో ఉన్నాయి.

‘కాంతిలోడ గాంధీ సాధించే దేశమ్మ
కాంతి కలిగి యుంట కాంతిమయము

కాంతిలేని బతుకు శవసమానమ్మరా
భవ్యగుణ పవిత్ర! భరతపుత్ర!!

(47 వ పద్యం)

‘ఓర్పుకలుగువాని కొనగూడు సౌఖ్యమ్మ
ఓర్పు హీనుడయిన నేర్పురాదు
ఓర్పు ధాత్రిగుణము. ఓజస్సు కలిగించాడు
భవ్యగుణ పవిత్ర! భరతపుత్ర!!’

(242 వ పద్యం)

“కుకవి నిండనేయకుండి వచ్చినదేమి
ఉచిత మెంతో యుదలి యూరకుంట
వారితోటె మనకు వైరమ్మ లేతయా
భవ్యగుణ పవిత్ర! భరతపుత్ర!!”

(117 వ పద్యం)

ఇందులో ఇంకా 45, 186, 188,
231, 248 పద్యాలు కూడా చాల బాగు
న్నాయి.

శ్రీ ప్రభాకరశర్మగారి కవిత్వంలో
ప్రాచీనత ఉంది, ఆధునికత ఉంది, నవ్యత
ఉంది, నాణ్యత ఉంది. ఈ నాణ్యతకు
తగ్గ కవన అల్లికా నైపుణ్యం ఉంది. ఈ
నైపుణ్యం పాఠకులను ఆకర్షిస్తుంది. పతి
తల మనస్సులను రంజింప చేస్తుంది.
శ్రీ ఫణిరపు ప్రభాకరశర్మ (విభావసు)
గారి కలంనుండి మరిన్ని రచనలు వెలువ
డాలని, అవి సాహితీ క్షేత్రంలో ముసం
పన్నతను పెంపొందించాలని ఆశించ
డంలో ఆతిశయోక్తి లేదని భావిస్తు
న్నాను.

... — ...

✽ గ మ ని క ✽

అన్నింటి ధరలు ఆకాశాన్నంటుతున్న ఈ రోజుల్లో పత్రికానిర్వహణ
ఎంత కష్టమో ఎవరికీ తెలియందికాదు. అందువల్ల 1-1-1991

నుంచి సమాలోచన సువత్సర చందా 20 రూపాయలు.

విడి ప్రతి వెల 2 రూపాయలు. సహృదయులైన

పాఠకులందరూ సహకరించకోరిక.

✽ సిరా చుక్కలు ✽

డా॥ రామధుగు వెంకటేశ్వరశర్మ

కం. పువ్వులలో, పసిపాపం
నవ్వులలో, అమ్మ ప్రేమ
నయనమ్ముల మీద
దివ్యలలో, అవ్వలపాద
బువ్వలలో వెలుగు జేజె
పాలుపువ్వు 'జేజే' !!

కం. కళ్ళే మది భావాలన
కళ్ళే, వ్రాతలకు మించు
కమ్మని పల్కుం
బల్లె, కలికి వలపు సం
కళ్ళే, లోపలి వెలుంగు కిళ్ళే చెల్లున్ !!

కం. కోటే ఒంటికి అందము,
ఓటే వ్యక్తులకు స్వచ్ఛ
నోసగడి నిరియా;
కోటే వాగుకు ముఖ్యము
మాటే మంచికిని బాడుకు
మహిసాధనమా!!

కం. కాకాలు దనికి, వ్యాధికి
టికాలున్, పవ్యకులకు
టికలు, కట్నం
కాకాలన్ పెండ్లికిని, వ
కాకాల్ పార్టీలకున్ ప్రధాన
మిపుడగున్ !!

కం. కారము కాకాలకు, సహ
కారము కార్యక్రమాల గతులకు,
సదలం
కారము కృతీసతులకు, ప్రా
కారము దేవాదియాల కవసరముగదే!!

కం. చేతిక శిస్తు, సమాజే
కాలకు వైదిక పుస్తక స్త్రీ, సద్గుణవతియా
అలికి పుస్తెయ్య, ఇంట్లో
హాలున సత్పుస్తకంబు
అవసరముగదే!!

జీవుని వేదన

శ్రీ కనవర్తి రామదండ్రాచార్యులు

'నువ్వు' నలిగితేనే - 'న్నేహం'!
నువ్వు 'దగ్గ మేలేనే
కనితా ప్రవాహం!
కులికు లైతే నేమి?
శ్రీ లావణ్య పదలాలనులైతేనేమి?
వృత్తి ఏదైనా సరే -
ప్రవృత్తి, అదైతే చాలు!
'నిరుపకాతి సలా' లెందుకు?
'అముపాతీరాలు' మేలు!!
కురుక్షేత్రంలోనే కదా -
పుట్టింది గీత!
జీవన కురుక్షేత్రం నుంచే
పుడుతుంది కవిక!!
నీటి నుంచే పుడుతుంది అనలం!
కన్నీటి నుంచే పుడుతుంది

క. శీలమ్ములేని మనువును,
వాంఛ్యులేని ధనువు, వరపావనతా
(వాలు + అమ్మ)
మూలమ్ము లేని చెలువను
కులము లేనట్టి పరువు
కొలుగాని వెహ!!

క. కారుల కన్నను స్నేహపు
కారే, జనమెన్ను కొనెడి కలల
ఫలము స
క్కారే, వికసనము నిడు పి
కారే, ప్రథకెక్కుమాటకారే
మహిలో!!

క. ఓటువ ఫోటా, గుర్తింపుల
చీటికి ఫోటా చదువు బాబు
నీటులకు ఫోటో
కాటికి లేవు ఫోటోలివి
నేటి ప్రజల నమ్మ 'కంపు'
నీరుల రీతుల్!!

.000

కనితా దావానలం!

అది తెలిసినవాడు నాల్కికి -
అది తెలిసింది భవభూతికి -
ఏ గతి రచియించినా
సమకాలీనులు మెచ్చరేనాటికి,
భగ్గుమనే జర్ల నవు లెందరో
ఉన్నా రీ నాటికి;
'కాలోహ్య నిరవధికం' అన్నదే
కవికి ప్రాణం ముమ్మాటికి!!

నిత్య సంక్రాంతి

డా॥ చేరెడ్డి మస్తాన్ రెడ్డి

ఆశ్రుజలముల నభిషి క్తమైన యస్మ
దీయ లేఖని యింకేమి వ్రాయగలదు?
కల్పనాములోచనముల 'కాస్త' తీసి
కనులు మూసి ఆలోచనఁ గలసిపోవ

నాడు వక్షరముల సరసరమ్ముల నేదో
నీరవతి యొకటి ఘనీభవించె!
ఈ హిమమ్ము చిందు హేమంతమున కను
ప్రాసమేమి! దీని దోసమేమి!

మున రాజకీయ కూర్మ్యులు
దినమున కొకరాకి మాటుతీరును వినుటన్
కనుటన్ సుక్రమణోత్సవ
మున నిసుమంతయును వింత
పొడకట్టదుగా!

'వాలు పోషర' పై వైముటకే గావి
పేడలే దెచ్చట గొబ్బిళ్ళ కొలుకు
పుడుగు మందులఁ గలుపుటకు
మాత్రమేగాని
మగ్గు పెట్టగ తాతిపాడియై లేను
మంచిచెడ్డల సమ్మతించి యాదలమాపు
ప్రజయుండ బసవన్న పనియై లేడు
ఆకలి చావులు నధికమాచున్నవి
అక్షయపాత్ర నిరర్థకంబు
చిక్కిన జనంబు సుంత పైకెక్కలేదు
మెక్కువారును పాదాలు మొక్కువారు
నిత్య సంక్రాంతి వైధవాన్వీతులైరి
పొడ లేనిక సంక్రాంతి ప్రాభవంబు.

(***)

వన్నయ బట్టారకుని భారత సూక్తిరత్నములు

భూరిగు జోన్నతు లనఁ దగు
వారికి ధీరులకు ధరణి వల్లభులకు వా
క్పారుష్యము చన్నె మహా
దారుణ మది విషముకంటె దహనము
కంటెన్.

సభా 2-12

గొప్ప సుగుణములచే శ్రేష్ఠులైనట్టియు
వివేకశంకులై నట్టియుఁ బృథివీపతులకు
మాట పరుసఁదనము తగదు. అట్టి
వాక్పారుష్యము విషముకంటెను, అగ్ని
కంటెను మహాదారుణము.

ఉత్తమజ్ఞాన వృద్ధునా మందె నేని
బాలుఁడయ్యును బూజ్యుండు
క్షత్రియుఁడు పూజ్యుఁడమిత
విక్రమసమ్మిద్ధి
మర్వివతులలో నధికుఁడై యుండె నేని.
సభా 2-36

ఉత్తమ మయిన జ్ఞానమునఁ బెద్దయై
యున్న యెడల బ్రాహ్మణుఁడు బాలుఁ
డయ్యును బూజ్యుఁడగునవాఁడు. అమిత
మైన పరాక్రమచే నరపాలురలో నధి
కుఁడై యున్నయెడల బాలుఁ డయ్యును
క్షత్రియుఁడు గౌరవనీయుఁడు.

పూజితుల శృంఖల గురుదురు
భూమిను లోదు లయ్యుతుండు పూజితుఁ
డగుడం

దేజమువ జగత్త్రితయముఁ
బూజితమయి తృప్తివొందు బుణ్య
సమ్మిద్ధిన్.
సభా 2-28

భూమి యండలి జనులెవ్వరైనఁ
బూజింపఁ బడినచో ఆ పూజితులు
మాత్రము సంతుష్టి నొందుదురు. శ్రీ
కృష్ణునిఁ బూజించినచోఁ బుణ్య సమ్మిద్ధి
చేత ముల్లోకములు తన్మహిమచే
బూజింపఁబడి సంతుష్టి నొందును.
(కృష్ణునిఁ బూజించిన ముల్లోకములను
బూజించిన టగును.)

నభకు వచ్చి ధర్మసందేహ మడిగిన
నెఱిఁగి చెప్పకుండిరేని నభ్యు
లవృత దోష ఫలము నం దర్థ
మొందు దు
రనిరి ధర్మవేదులైన మునులు.
సభా 2-237

ధర్మసందేహము కలిగి నభకు వచ్చి
రీర్పుఁడని యడిగినపుడు నెఱిఁగి యుం
డియుఁ దెలుపని సభ్యు అసత్యమాడిన
గలుగు పాపమునందు సగము పొందుదు
రని ధర్మశాస్త్రయైన మునులు చెప్పిరి.

ధర్మ వెఱిగి దానిఁ దానొందుగా లాభ
లోభ పక్షపాతలోల బుద్ధి
నభల నెక్వ డేని సభ్యుఁడై పలుకు వాఁ
డనృత దోష ఫలము ననుభవించు
సభా 2-238

సంకలనం :

కీ॥ శే॥ విద్వాన్
బులుసు సీతారామశాస్త్రి

సంకలనం :

ధర్మము తెలిసియుండియుఁ బాప
పాతముచేఁగాని, స్వలాభ బుద్ధితోఁగాని
వేటువిధముగా సభలోఁ జెప్పిన
సభ్యుఁడు అసత్యమాడిన దోషము
ననుభవించును.

మనమున వేరమిఁ దలఁపమి
యును, సక్షమదిత్తుఁ దగుటయును,
గుణములు గై
కొని దోషంబులు విడుచుట
యును. నుత్తముఁడైన పురుషు
మత్తమ గుణముల్.

సభా 2-236

మనస్సునఁ బగ పెట్టుకొనరాదు.
సహనము కలిగియుండవలయును. గుణ
ములను గ్రహించి దోషములను విడువ
వలయును. ఇది యుత్తముఁడైన పురు
షుని శ్రేష్ఠములైన గుణములు.

శోకభయ స్థానంబు ల
నేకంబులు గలిగినను విహీన వివేకుం
డాకులతఁ బొందునట్లు వి
వేకము గలవాఁడు బుద్ధి వికలుం దగువే
ఆర 1-20

శోకమునకు భయమునకుఁ గారణము
లనేకములు సంభవించి నప్పటికిని వివే
కము లేనివాఁడు శతరేణు యెఱుఁగి
వివేకశంకుఁడు మనో వికలత్వమును
పొందడు.

(తరువాతి 20వ పేజీలో)

అన్నమాచార్య సంగీర్తనములలోని వర్ణనలు

—శ్రీ చల్లా శ్రీరామచంద్రమూర్తి, ఎం.ఎ.,

అన్నమాచార్య సాహిత్యంపై వార్షికోత్సవాలు నిర్వహించడానికి అనుమతి నిస్తున్నట్లు నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం వైస్-ఛాన్సలర్ ఆచార్య డి. రామకోటయ్య ప్రకటించారు. విజయవాడ అనువమ హోటల్ లోని కాన్ఫరెన్సు హాలునందు ఈ నెల 9 న జరిగిన 'అన్నమాచార్య సంగీర్తనములలోని వర్ణనలు' గ్రంథావిష్కరణ సభకు ఆయన ముఖ్య అతిథిగా విచ్చేసారు. అన్నమయ్య పద సాహిత్యంపై కృషిచేయాలిందిగా ఆయన సాహిత్యాభిలాషులకు విజ్ఞప్తి చేసారు. నేటివరకు వెలుగుచూడని అన్నమయ్య రచించిన 20 కేల కీర్తనలను వెలికి తీయవలసిందిగా ఆచార్య రామకోటయ్య పరిశోధకులకు పిలుపునిచ్చారు. డాక్టర్ గుమ్మా సాంబశివరావు రచించిన ఈపరిశోధన గ్రంథాన్ని ఆయన ఆవిష్కరించారు.

అభ్యుదయశ్రేణి అధ్యక్షాన కన్నుల పండుగగా జరిగిన ఈ సభకు ఆంధ్ర సచిత్రవారపత్రిక సంపాదకులు ప్రముఖ కథా నవలా రచయిత అయిన శ్రీ పీరాజీ అధ్యక్షత వహించారు.

సాహితీ విలువలు కలిగిన రసాత్మకమైన వాక్యమే కావ్యగౌరవాన్ని పొందుతుందని అయోలా కళాశాల ఆంధ్రకాళాధ్యక్షుడు, ప్రముఖకవి శ్రీ శేనగన నరసింహస్వామి అన్నారు. డాక్టర్ సాంబశివరావు గ్రంథాన్ని ఆయన సమీక్షించారు. తన పదకవిత్యంతో పండితులను, కీర్తన వాఙ్మయంతో పామరులను అన్నమయ్య మెప్పించి

ధన్యుడయ్యాడని శ్రీ నరసింహస్వామి పేర్కొన్నారు. ప్రజాశోటిని రంజింప చేసిన అన్నమయ్య తీరుతెన్నుల్ని విశ్లేషించడంలో రచయిత కృతకృత్యుడయ్యాడని ఆయన శ్లాఘించారు. పరిశోధన రంగంలో విలువలు తగ్గుతున్న తరుణంలో సాహిత్యాభిలాషులకు ఇట్టి గ్రంథాలే శోసమెరుపు వంటివి కాగలవని ఆయన అభిప్రాయపడ్డారు.

నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు కాళాధ్యక్షుడైన ఆచార్య గంగప్ప దంపతులకు తన గ్రంథాన్ని అంకిత మిస్తున్నట్లు ప్రకటించి, డాక్టర్ సాంబశివరావు వారిని సన్మానించారు. అయోలా కళాశాల ప్రిన్సిపాల్ రవరెండో ఫాదర్ టి. ఇన్నయ్య రచయితను దుక్కొలువతో గౌరవించారు.

అభ్యుదయశ్రేణి అధ్యక్షుడు శ్రీ యలమంచిలి చంద్రశేఖర్, శ్రీ యల్లగడ్డ అశ్వీప్రసాద్, శ్రీ సుబ్బారెడ్డి తదితరులు ప్రసంగించారు. శ్రీ ఆర్. జి. కె. వి. ప్రసాద్ స్వాగతం పలుకగా, శ్రీ కె. వి. సుబ్బారావు వందన సమర్పణ చేసారు. మూడేండ్ల చిన్నారి సుషుమ కావించిన నృత్యం ఈ సభకు ప్రత్యేకత.

...—...

రచనలు వ్రాత తప్పులు

లేకుండా, చదవడానికి

వీలుగా స్పష్టంగా

ఉండా.లి.

(19వ పేజీ తరువాయి)

జలములందు మత్స్యంబులు చదలఁ బట్టి
లామిషం బెట్లు భక్షించు నట్లు దివిరి
యెల్లవారును జేరి యనేక విధుల
వను దినంబును భక్షింతు రరవంతు.

అర 1-27

జలములందుండి చేఁతులను, ఆకాశము
నం దెగురుచుఁ బతులును నామిషము
(ఆహారమును) భక్షించునట్లు ధనవంతు
యెల్లవారును జేరి నిత్యము న నేకవిధముల
భక్షింతురు.

అర్థమ యవర్థమూరిం

బర్థమ మాయాపిమోహ నావహము

నరుం

వర్జారన దుఃఖమున న

పార్థకృత కర్ముఁ దగుట పరమార్థ

మిలన్.

అర 1-28

ధనమే అనర్థములకు మూలము.
మాయచే సమోహము గలిగించునది,
మానవుఁడు ధనార్జన దుఃఖమున వ్యర్థము
లైన కర్మములు గలవాడగుట నిశ్చయము.
కార్యగతుల తెలుగు కలయాపు నెప్పిన
నదిక మతులు దావి నాదరింతు
రల్ప కార్యబుద్ధు లగు వారలకు నది
విరస కారణంబు విషమపోలే.

అర 1-59

వ్యవహార పద్ధతుల యధార్థ స్వరూ
పముఁ దెలిపినచో బుద్ధిమంతులు దాని
నాడరింతురు, అల్పబుద్ధి గలవారి కది
విషమువలె వైరస్యము (అప్రీతి) ను
గలిగించును.

క్షమయ తార్పియుండఁ జన దెల్ల

ప్రొద్దుఁ దే

జంబు తార్పియుండఁ జనదు పతికి

సంతత క్షమాండు సంత తతే జాండు

నగుట దోషమందు రనమ మతులు

అర 1-217

రాజా కేవలము నెల్లకేళల నోరిమి
వహించియుండరాదు. ఎల్లకేళలఁ బరా
క్రమము (తీవ్రతఁ) జూపరాదు. సంతత
సహనము, సంతతతీవ్రతయు చోషమని
బుద్ధిమంతులు చెప్పుదురు.

క్షమ గల వానికిఁ బృథ్వీ
సమునకు నిత్యంబు విజయసంసిద్ధి
యగున్

క్షమియైన వాని భుజ వి
క్రమము కిడున్ వెలయు సర్వ
కార్యక్షమ మై
ఆర 1-228

భూమివలె నోరిమి గలవానికి నిత్యము
విజయము చేకూరును. ఓరిమి గలవాని
భుజముల పరాక్రమము సర్వకార్యములు
నెఱవేర్చుటకు సమర్థుల కలదై యుప్పును.

ధీరపతి యుక్తిఁ జేసి వి
చారింపఁగ విక్కువంబు సర్వజన స్వ
ర్గారోహణ సోపానం
బారఁగ ధర్మంబు చూపె యతిరమ్యంబై
ఆర 1-229

నిర్వికారమైన (స్వచ్ఛమైన) బుద్ధితో
నాలోచించిన యెడల నిశ్చయముగా
సర్వకార్యములు స్వర్గమునకుఁ బోవుటకు
మిక్కిలి సుందరమైన సోపానము
ధర్మమేనుమా.

శత్రుల నాటి నోర్పుటయు
సర్వ భయంబులఁ బొంద కుండఁగా
దాత్రిఁ బరి గ్రహించి యుచి
తస్థితిఁ గాచుటయుం బ్రియంబు పోఁ
బాత్రుల కర్థమిగియును
బ్రాహ్మణపూజయుఁ జూపె
యత్తమ
క్షత్రియధర్మముల్ సుగతి
కారణముల్ విషలాత్మమూలముల్
ఆర 1-247

యోధములలో శత్రువులను జయించు
టయు, భూపరిపాలనమును స్వీకరించి
యేధయమును లేకండఁ దగిన విధమున
రక్షించుటయుఁ, బ్రీతితోఁ బాత్రులైన
వారికి ధనము నిచ్చుటయు, బ్రాహ్మణు
లను బూజించుటయు ననునవి క్షత్రి
యున కత్తమములైన ధర్మములు.
మఱియు నుత్తమ గతికిఁ గారణములు.
విస్తారములయిన ప్రయోజనములను
జేకూర్చునవియు నగును.

గురు ముఖమునఁ బడయక దు
ష్కరతపమునఁ జేసి పడయఁగాఁ
బడు విద్యల్
పరమార్థము మదమును మ
త్సరమును గావించు నెట్టి సాధులకైనన్.
ఆర 2-256

ఎట్టి సాధువులకైనను గురు ముఖమున
సాధింపఁబడక ఘోరతపమున సాధింపఁ
బడు విద్యలు యథార్థముగా మదమును
మాత్సర్యమును గలిగించును.
గురుకుశ్రూష యొనర్చుచుఁ
బలమక్షేపమునఁ జేసి పడవిన విద్యల్

స్ఫురియించుఁ గాక గురుముఖ
విరహితముగఁ బడవినవియు

వెలయునె యొడవున్
ఆరణ్య 8-282

గురు కుశ్రూష సేయుచుఁ గన్వహి
సంపాదించిన విద్యలు ప్రకాశించునుగాని
గురు ముఖమునఁ గాకండ వేఱువిధమున
సంపాదించిన విద్య లెచటను ప్రకాశింప
నేరవు.

విత్తహీనుండు వెండియు వివిధ విధుల
విత్తవంతుండుగా నేర్చు వృత్తహీనుఁ
డైనవాఁడు విహీనుండ యంద్రు గాన
విత్తరక్షకుఁ గడుమేలు వృత్తరక్ష.
ఆరణ్య 4-180

ధనముఁ గోలుపోయి దరిద్రుడైన
వాఁడనేక విధముల మరల ధన కం
తుఁడు గావచ్చును. కిలము చెడినవాఁడు
చరిత్రహీనుఁడే యగును. కాన విత్త
మును రక్షించుకొనుటకంటె వృత్తమును
రక్షించుకొనుట మిక్కిలి మేలైనది.

యాజమాన్యము - వివరములు ఫారం IV (See rule 8)

ప్రకటించు స్థలము	:	రాజమండ్రి
ప్రచురణకాలము	:	ప్రతి 1, 16 తేదీలు
ముద్రాపకుని పేరు	:	శ్రీ బి. రవికాంత్
పౌరసత్వము, చిరునామా	:	భారతీయుడు, 6-4-24, ఇన్నీ కుపేట, రాజమండ్రి-1
పల్లిపేరు పేరు	:	శ్రీ బి. రవికాంత్
పౌరసత్వము, చిరునామా	:	భారతీయుడు, 6-4-24, ఇన్నీ కుపేట, రాజమండ్రి-1
సంపాదకుడు	:	శ్రీ బి. రవికాంత్
పౌరసత్వము, చిరునామా	:	భారతీయుడు, 6-4-24, ఇన్నీ కుపేట, రాజమండ్రి-1
యజమానుడు	:	శ్రీ బి. రవికాంత్
చిరునామా	:	6-4-24, ఇన్నీ కుపేట, రాజమండ్రి-1

నేను (బి. రవికాంత్) వైని ఈయబడిన వివరములన్నియు యథార్థముగాని
ప్రకటించుచున్నాను.

(సం) బి. రవికాంత్

B. V. & Co.

రాజమండ్రి.

FIVE PANDITS

X Class Pest Telugu Notes

X Class Telugu Question Bank

X Class Hindi Golden Notes
and

Test Papers with Answers

I Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Intermediate Telugu Full Notes

II Year Inter Dharma Vijayam Notes

I Year Degree Telugu Full Notes with Text

II Year Degree Telugu Full Notes

II Year Degree Vara Vikrayam Notes

చదవండి!

ఆత్యధిక మార్కులతో విజయం సాందండి.

అనుకరణములకు మోసపోకండి.

